

Varsinais-Suomen strategia 2040+

Luonnos kommenttikierrokselle 28.8.-20.10.2025



Varsinais-Suomen liitto
PL 273, 20101 Turku
kirjaamo@varsinais-suomi.fi
varsinais-suomi.fi

Sisällys:

1. Varsinais-Suomi kiinnittää Suomen länteen.....	4
1.1. Tiivistelmä.....	4
2. Varsinais-Suomi nyt.....	6
2.1. Muuttuva väestö.....	7
2.2. Monikeskuksinen ja kytkeytyvä aluerakenne.....	8
2.3. Osa kansallista ja kansainvälistä yhteisöä.....	10
3. Visio Varsinais-Suomesta 2040.....	11
3.1. Yhteyksien rakentaja.....	11
3.2. Visiota ja tavoitteita ohjaavat teemat.....	11
4. Maakuntaohjelma 2026–2029.....	13
4.1. Kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi.....	14
4.2. Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi.....	18
4.3. Varsinais-Suomi sinua varten.....	22
5. Älykkään erikoistumisen strategia 2026–2029.....	27
5.1. Merelliset ratkaisut.....	27
5.2. Ruokainnovaatiot ja ruokaturva.....	28
5.3. Vaativat terveysratkaisut.....	28
5.4. Älykkäät ratkaisut.....	29
5.5. Talouden kestävyys siirtymä.....	30
6. Strategian toteutus ja seuranta.....	31
6.1. Varsinais-Suomen kehittäjäfoorumi.....	31
6.2. Rahoitus ja resurssit.....	32
6.3. Strategian seuranta.....	33
Liitteet.....	36
Liite 1: Ympäristöselostus.....	36
Liite 2: Vertaisarvioinnin tulokset.....	41
Liite 3: Verkkosivuilta löytyvät lisätiedot.....	42

1. Varsinais-Suomi kiinnittää Suomen länteen

[Lukuun lisätään myöhemmin maakuntahallituksen puheenjohtajan ja maakuntajohtajan kirjoitus sekä visualisointi strategian pääkohdista ja merkityksestä]

1.1. Tiivistelmä

Varsinais-Suomen strategia on maakunnallisen tahtotilan ilmaisu ja rakenne yhteistyölle. Se perustuu lakiin alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta sekä maankäyttö- ja rakennuslakiin. Strategian tehtävä on tarjota kokonaisnäkemyksiä: tunnistaa ne asiat, joihin maakunnan toimijoiden yhteiset resurssit, kiinnostus ja toimeliaisuus halutaan suunnata sekä mahdollistaa laaja ja sujuva yhteistyö kuntien, korkeakoulujen, kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja virastojen kesken tavoitteiden toteuttamiseksi. Strategian kokoamisesta ja työn koordinoinnista ja seurannasta vastaa Varsinais-Suomen liitto yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

Varsinais-Suomi on yhteyksien rakentaja, joka kiinnittää Suomen länteen. Maakunta yhdistää ihmiset, ideat, elinkeinot ja kulttuurit niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin ja edistää kiinteää, Pohjoismaiden pääkaupungit yhdistävää yhteyttä.

Maakunnan strategian visio perustuu Varsinais-Suomen sijaintiin Itämeren ytimessä, monipuoliseen elinkeinorakenteeseen, vahvaan korkeakoulutukseen sekä saariston ja kulttuuriperinnön ainutlaatuisuuteen. Strategiaa ohjaa neljä läpileikkaavaa teemaa: kestävä talous ja kilpailukyky, luonto ja puhdas siirtymä, kokonaisturvallisuus sekä uudistumiskyky ja tulevaisuusvalmius.

Strategia jakautuu kolmeen kärkitavoitteeseen:

- **Kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi**, johon liittyen vahvistetaan kasvuhakuista yritystoimintaa, nostetaan TKI-menot miljardiin euroon, kehitetään dataa ja kaksikäyttökäyttöteknologioihin liittyviä murrosteknologioita ja edistetään kestävästä ruoka- ja resurssitaloutta, vihreää siirtymää ja kiertotaloutta.
- **Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi**, johon liittyen houkuttelevaan osaajia ja investointeja, sujuvoitetaan kansainvälisen työvoiman rekrytointia, parannetaan liikenneyhteyksiä, kehitetään kestävä matkailun tarjontaa ja vahvistetaan maakunnan brändiä.
- **Varsinais-Suomi sinua varten**, johon liittyen panostetaan koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen, tuetaan opiskelijoiden työllistymistä maakuntaan, edistetään hyvinvointia, osallisuutta ja turvallisuutta, suojellaan ja ennallistetaan Saaristomerta ja luonnon monimuotoisuutta, ja kehitetään kulttuuripalveluja.

Lisäksi Varsinais-Suomi on merkittävässä roolissa, kun uusia ratkaisuja etsitään globaaleihin yhteiskunnallisiin ja ympäristöllisiin haasteisiin, ja Euroopan kilpailukykyyn vahvistamiseksi. Erityisiä painopisteitä ovat:

- **merelliset ratkaisut**, eli kestävä ja innovatiivinen meriteollisuus, vaihtoehtoiset polttoaineet ja autonomiset alukset,
- **ruokainnovaatiot ja ruokaturva**, eli uudistava maatalous, terveelliset ja kestävät ruokaratkaisut,
- **vaativat terveystarkkailut**, eli lääkekehitys, diagnostiikka, terveysdata ja kuvantaminen,

- **älykkäät ratkaisut**, eli tekoäly, kyberosaaminen, virtuaalitekniikat ja datatalous, ja
- **talouden kestävyys siirtymä**, eli kiertotalous, puhdas energia ja kestävä teollinen tuotanto.

Varsinais-Suomen strategiaa toteutetaan laajan verkosto- ja kumppanuusyhteistyön kautta, hyödyntämällä kansallista ja EU-rahoitusta. Seurannassa käytetään muun muassa maakuntien EVP-indeksiä, Varsinais-Suomen barometria, toimenpiteiden edistymisen arviointia ja rahoitusportfolioita. Keskeinen periaate on jatkuva sopeutuminen toimintaympäristön muutoksiin.

Varsinais-Suomi rakentaa kestävästä kasvua, vahvistaa kilpailukykyä ja huolehtii luonnosta ja hyvinvoinnista – rohkeasti, yhteistyössä ja yhteyksiä rakentaen – niin, että maakunta on elinvoimainen, vetovoimainen ja pitovoimainen myös vuonna 2040 ja sen jälkeen.

Kuva 1: Varsinais-Suomen strategia vahvistaa maakunnan elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa. Varsinais-Suomi on yhteyksien rakentaja, joka kiinnittää Suomen länteen.

Visio:		Varsinais-Suomi - yhteyksien rakentaja		
Arvot:		Vastuullisuus, saavutettavuus, uteliaisuus, luottamus		
Kärki-tavoitteet 2040:		Kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi	Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi	Varsinais-Suomi sinua varten
Läpi-leikkaavat teemat:	Kestävä talous ja kilpailukyky Luonto ja puhdas siirtymä Kokonais-turvallisuus Uudistumiskyky ja tulevaisuus-valmius	Maakuntaohjelman tavoiteryhmät 2030:		
		Kasvuhakuinen yritystoiminta	Yrittäjä- ja osaajamyönteisyys	Osaava kansalaisuus
		Edistykselliset murrostekniikat	Toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet	Hyvinvointi ja hyvä elämä
		Kestävä ruoka- ja resurssitalous	Erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta	Monimuotoinen luonto ja yhteinen kulttuuriympäristö
		Älykkään erikoistumisen painopisteet 2026 -2029:		
		Merelliset ratkaisut / Ruokainnovaatiot ja ruokaturva / Vaativat terveystratkaisut / Älykkäät ratkaisut / Talouden kestävyys siirtymä		

2. Varsinais-Suomi nyt

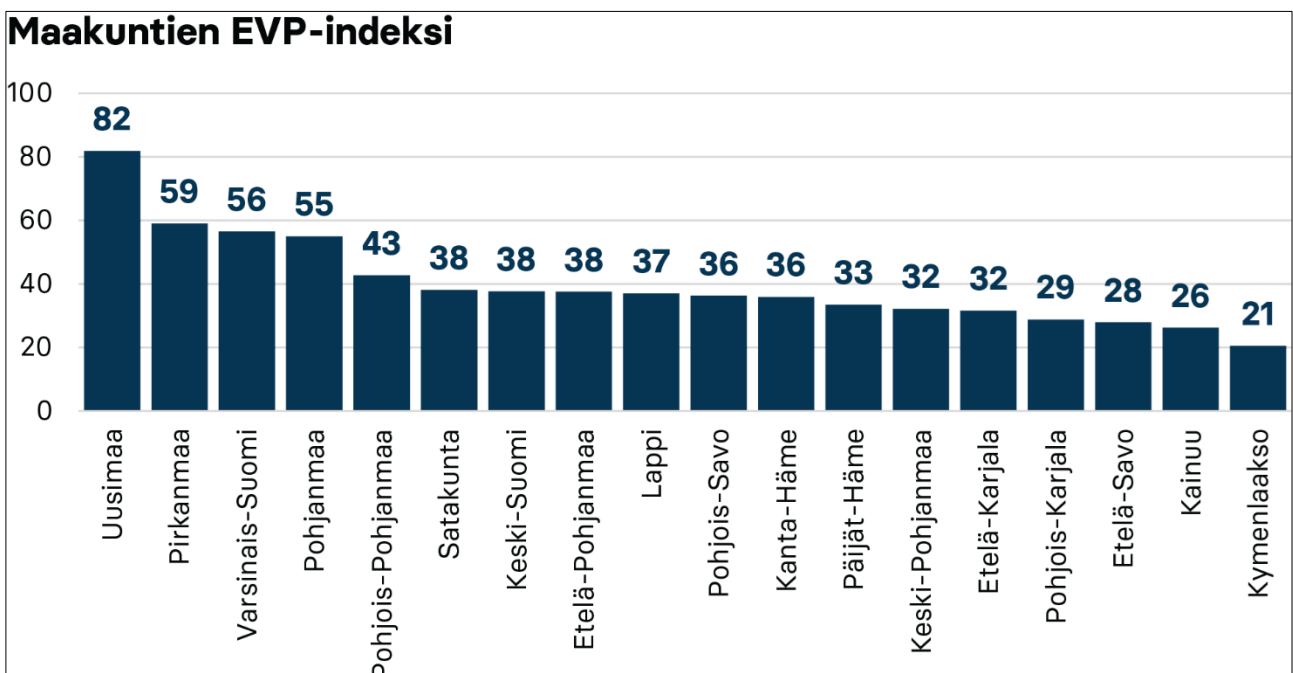
Varsinais-Suomi on kansainvälinen ja elinkeinorakenteeltaan monipuolinen, ainutlaatuisen Saaristomeren ja ympäristön sekä viljavan maaseutumaiseman maakunta, jonka katse on vahvasti tulevaisuudessa. Varsinais-Suomi on väkiluvulla mitattuna Suomen kolmanneksi suurin maakunta, ja sijaintinsa vuoksi Suomen silta Pohjoismaihin ja Eurooppaan.

Varsinais-Suomen erityispiirteitä suomalaisten maakuntien keskinäisessä vertailussa ovat pitkä ja rikas historia sekä Saaristomeri. Joulurauha on julistettu Turussa 1300-luvulta alkaen. Suomen vanhin kaupunki, Turku, täyttää 800 vuotta vuonna 2029. Varsinais-Suomen vaakuna, jossa kuvatuista lipuista tuli myöhemmin Ruotsin valtion lippu, täyttää 470 vuotta vuonna 2027. Ainutlaatuinen, monimuotoinen ja herkkä saaristo ja Saaristomeri ovat maakunnallemme aivan erityisiä alueita. Merialue on paitsi luonnonoloiltaan poikkeuksellinen, myös paikallisille ihmisille koti, sekä elinkeinoja tarjoava vireä Unescon biosfäärialueeksi tunnustettu noin 40 000 saaren kokonaisuus.

Näiden erityispiirteiden lisäksi Varsinais-Suomella on monia muita vahvuuksia. Muun muassa teknologinen osaaminen, laaja ja laadukas korkeakoulutus, väestön monimuotoisuus, yhteytemme Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin, sekä rikas kulttuuri- ja laaja taidekenttä antavat pohjan, jolta on hyvä ponnistaa menestykseen. Varsinais-Suomea ei myöskään suotta kutsuta Suomen vilja-aitaksi: esimerkiksi koko Suomen vuoden 2024 vehnäsadosta noin 40 % viljeltiin Varsinais-Suomessa.

Varsinais-Suomi on eurooppalaisittain hyvin tyypillinen keskisuuri maakunta, jossa suurempaa kaupunkiseutua ympäröi melko tiivis, mutta kuitenkin maaseutumainen vaikutusalue. Maakuntien elinvoimaa, vetovoimaa ja pitovoimaa mittaavalla EVP-indeksillä (tarkemmin luvussa 6) tarkasteltuna Varsinais-Suomi asettuu kansallisessa vertailussa vuonna 2025 kolmanneksi (kuva 2).

Kuva 2: Maakuntien EVP-indeksi sisältää alueiden elinvoiman, vetovoiman ja pitovoiman indikaattorit sekä nämä näkökulmat yhdistävän EVP-indeksin. Vuonna 2025 Varsinais-Suomi sijoittuu kolmanneksi.



[Seuraavat sisällöt kuvataan asiakirjassa myöhemmin infograafien ja kuvallisten esitysten avulla:]

Varsinais-Suomi:

- kartta: kunnat ja seutukunnat (kasvavien ja supistuvien kuntien määrä + seutukuntien vahvuudet)
- pinta-ala on 20 537,55 km², josta lähes puolet on merialueilla n. 9 600 km²
- bkt
- väkiluku (asukasluku ja kasvu esim. vuodesta 2000)
- kaksikielinen (monikielinen)
- kasvihuonepäästöt per hlö
- suojeltu ala: 13,7 % Natura (maa-alasta 3,8 % ja merialueista 24,9 %) / tiukan ja rahoitetun käytön alueita maapinta-alasta 5,6 % / tiukasti suojeltuja merialueita 9,8 % / tiukan ja rajoitetun käytön alueita yhteensä 27,8 %
- vapaaehtoistyössä mukana olevia järjestöjä ja yhdistyksiä yli 9000
- yli 30 000 yritystoimipaikkaa
- työpaikkojen jakautuminen toimialoittain
- suuret kansainväliset yritykset
- vientimaakunta
- Saaristomeri-osio
 - 40 000 saarta, maailman suurin yhtenäinen saaristoalue
 - vesipinta-ala 6188 km², saarten pinta-ala 2283 km²
 - erityispiirteitä runsas rantaviiva, laaja vesistöverkosto
 - arvokkaimpia luontotyyppisiä lehdot ja saaristoluonto
- Itämeren alueen verrokkimaakuntiamme ovat esimerkiksi
 - Mecklenburg-Vorpommern, Saksa ja Harjumaa, Viro (laivanrakennus, kone- ja metalliteollisuus, elintarviketeollisuus)
 - Skåne ja Uppsala, Ruotsi (palvelu- ja korkea teknologia)

Varsinais-Suomi on:

- maailman lukumääräisesti suurimman saariston äärellä,
- vähentänyt ilmastopäästöjä muuta maata nopeammin,
- tuottaa suurimman osan Suomen lääkeviennistä,
- biokuvantamisen kärkiosaaja Euroopassa, ja
- rakentaa maailman energiatehokkaimpiin kuuluvia risteilijöitä,
- tuottaa eniten Suomessa maa- ja kalatalouden tuotteita ja on elintarviketuotannon ykköismaakunta,
- kesämökkeilijän valinta maan suurimmalla mökkimäärällä ja
- tarjoaa Suomen toiseksi suurimman keskittymän kulttuurin ja taiteen ammattilaisia

2.1. Muuttuva väestö

Varsinais-Suomessa asui vuoden 2024 lopussa noin 495 000 asukasta. Varsinais-Suomi kuuluu kasvavien maakuntien joukkoon, joiden määrä on vähentynyt huomattavasti. Maakunnan väestö on kasvanut käytännössä poikkeusolosuhteita lukuun ottamatta koko tilastoidun historian ajan. Tällä vuosituhanella vuotuinen väestönkasvu on ollut noin 2000 henkilön tasolla. Vuonna 2023 maakunnan väestönkasvu nousi kuitenkin ukrainalaisten pakolaisten vuoksi yli 5000 asukkaaseen vuodessa mutta on tasaantunut sodan pitkittyessä lähelle pitkän aikavälin keskiarvoa.

Varsinais-Suomen väestönkasvu tulee muuttovoitosta sekä muista Suomen maakunnista että ennen kaikkea ulkomailta. Luonnollinen väestönmuutos on ollut jo kymmenen vuoden ajan negatiivinen, eli kuolleita on

syntyneitä enemmän. Luonnollisen väestönmuutoksen laskeva trendi näyttää Varsinais-Suomessa kuitenkin pysähtyneen viime vuosina. Siitä huolimatta ilman muuttovoittoa maakunnan asukasluku laskisi vuositason yli tuhannella henkilöllä. Varsinais-Suomi saa muuttovoittoa lähes kaikista maakunnista sekä ulkomailta etenkin itäisestä Euroopasta ja Etelä- ja Kaakkois-Aasiasta.

Kuten muuallakin Suomessa myös Varsinais-Suomen väestö on vanhentunut nopeasti. Vuosituhannen alusta lukien väestön keski-ikä on kasvanut neljällä vuodella ja yli 65-vuotiaiden osuus on noussut 16 prosentista lähes neljännekseen koko väestöstä. Samaan aikaan alle 15-vuotiaiden osuus on pudonnut 17 prosentista 14 prosenttiin. Ikääntyvän väestön osuuden kasvu on kuitenkin viime vuosina hidastunut. Samalla työikäisen väestön väheneminen on pysähtynyt ja kääntynyt hienoiseen kasvuun. Työikäisen väestön kasvua selittää erityisesti maahanmuuton lisääntyminen. Tämä lisää kotoutumistoimien tarvetta, jotta kasvava ulkomaalaistaustainen työikäisen väestön joukko myös kiinnittyy työelämään.

Alueellisesti tarkasteltuna Varsinais-Suomen väestönkasvu keskittyy hyvin selvästi Turun seudulle. Erityisesti Turun kaupunki on kasvanut viime vuosina nopeasti, ja Turun väestönkasvu kattaa yksin suurimman osan maakunnan kasvusta. Turun lisäksi merkittävää kasvua on vain muissa Turun ydinkaupunkiseudun kaupungeissa: Raisiossa, Kaarinassa, Naantalissa ja Liedossa. Väestö vähenee määrällisesti eniten muissa maakunnan seutukuntakeskuksissa: Salossa, Uudessakaupungissa, Loimaalla ja Paraisilla. Varsinais-Suomen kuntien väestökato on kuitenkin koko maan mittakaavassa melko maltillista. Vain noin puolessa maakunnan kunnista väestö vähenee, ja useissa kunnissa väestömuutokset ovat melko vähäisiä.

Vuonna 2024 tehdyn Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Varsinais-Suomen väestö kasvaisi vuoteen 2040 mennessä lähes 540 000 asukkaaseen. Vaikka väestöennusteessa maahanmuuton määrä on arvioitu melko korkeaksi, on selvää, että Varsinais-Suomi tulee kasvamaan myös tulevaisuudessa. Kaupungistumisen megatrendi ei kuitenkaan ole päättymässä, vaan väestönkasvun ennustetaan tulevaisuudessakin suuntautuvan Turkuun ja Turun seudun ydinalueelle. Ennusteen mukaan noin puolet maakunnan kunnista kasvaisi vuoteen 2040 mennessä, mutta toisessa puolessa kunnista väestö vähenisi, enimmillään jopa lähes 15 prosenttia.

Vaikka maakunnan väestö kasvaisi nopeastikin, joutuu osa maakunnan kunnista sopeutumaan tulevaisuuteen, jossa kunnan asukasluku on merkittävästikin nykyistä pienempi. Muutokseen vastaamiseksi tarvitaan niin kutsuttua älykkään sopeutumisen strategiaa ja toimintamalleja, joissa väestökadon vaikutuksiin varaudutaan suunnitelmallisesti. Lisäksi kunnat voivat hidastaa väestön vähenemistä vahvistamalla paikallisia veto- ja pitovoimatekijöitä sekä yhteistyötä muiden kuntien kesken. Varsinais-Suomessa alueiden kehittämiseen tartutaan muun muassa tukemalla kasvuhakuista yritystoimintaa, yrittäjä- ja osaajamyönteisyyttä, hyvinvointia ja hyvää elämää sekä erottuvaa elämys- ja kulttuuritoimintaa (tarkemmin luku 4).

2.2. Monikeskuksinen ja kytkeytyvä aluerakenne

Aluerakenteella tarkoitetaan maakunnan fyysistä rakennetta ja eri yhdyskuntatoimintojen sijoittumista maakunnan alueella. Aluerakenne on yleispiirteinen kuvaus asumisen, palveluiden, tuotannon ja työpaikkojen, luonnon- ja vapaa-ajanelueiden sekä liikennejärjestelmien muodostamasta kokonaisuudesta.

Varsinais-Suomi sijaitsee strategisesti Itämeren ytimessä, siltana Suomen ja Ruotsin pääkaupunkien – Helsingin ja Tukholman – välillä. Varsinais-Suomi on osa eurooppalaista TEN-T- ydinliikenneverkkoa, johon kuuluvat E18-tien, Länsiradan, Turun ja Naantalın satamien lisäksi myös Turun lentoasema. TEN-T-verkkoa tukevat alueen muut meri- ja maaliikenneyhteydet, jotka mahdollistavat alueen hyvän saavutettavuuden ja turvaavat osaltaan huoltovarmuutta myös kansallisella tasolla.

Aluerakenne on Varsinais-Suomessa monikeskuksinen. Turun kaupunkiseutu toimii ytimenä, jota täydentävät seutukeskukset, elävä maaseutu ja maailman saaririkkain saaristo. Varsinais-Suomen maantieteellinen sijainti, pitkä historia, viljava maaperä ja rikas luonto luovat perustan yhdyskuntarakenteelle, joka tukee kestävästä kasvusta, turvallisuudesta ja omavaraisuudesta erityisesti ruoantuotannon ja muutosjoustavuuden osalta. Saaristomeri

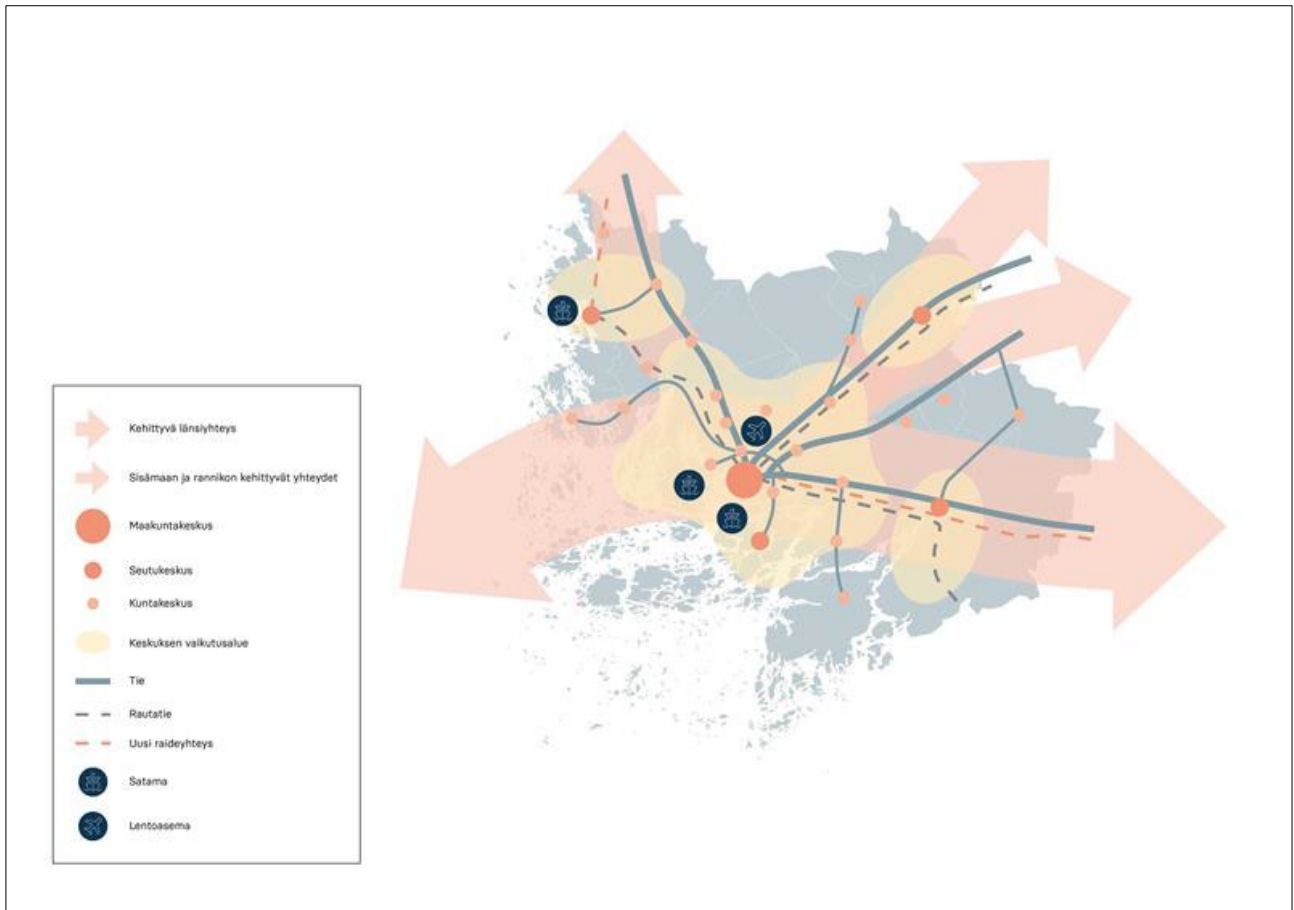
on merkittävä luonto- ja kulttuuriympäristö, jossa alueen erityispiirteet huomioonottava ja kestävä kehittäminen on keskeistä.

Aluerakennetta kehitetään maakuntakaavoituksella, jossa myös yhteensovitetään ja konkretisoidaan maakuntastrategian aluerakenteeseen ja ympäristöön liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. Näihin kuuluvat muun muassa väestönkasvun ja väestörakenteessa tapahtuvien muutosten sekä liikenteen ja elinkeinoelämän tarpeiden yhteensovittaminen luonnon monimuotoisuuden ja muiden ympäristöön liittyvien arvojen säilyttämisen kanssa.

Liikennejärjestelmätyössä painopiste on raideliikenteen kehittämisessä (mm. Länsirata, lähijunat, kiinteä yhteys Tukholmaan), mutta myös bussiyhteydet ja muu kestävä kaupunkiliikkuminen sekä saariston lauttaliikenne ovat keskeisiä. Tavoitteena on kestävä, saavutettava ja toimiva arki koko maakunnassa.

Puhtaan siirtymän energiatuotantoalueet sijoittuvat maakunnassa hajautetusti. Energian siirtoyhteyksien verkkoa onkin kehitettävä niin, että se mahdollistaa energian saatavuuden kehittyvän teollisuuden käyttöön myös maakunnan ulkopuolelta.

Kuva 3: Monikeskuksinen ja kytkeytyvä aluerakenne.



2.3. Osa kansallista ja kansainvälistä yhteisöä

Varsinais-Suomi ei kehity yksin, vaan kehitykseen vaikuttavat sekä kansalliset että kansainväliset politiikkalinjaukset ja globaalit muutostrendit, jotka on viisasta huomioida maakunnan kehittämistyössä.

Euroopan unionin politiikka ohjaa Varsinais-Suomen kehittämistä esimerkiksi ilmasto- ja energiaratkaisuissa, maatalouden tukijärjestelmissä sekä tutkimus- ja innovaatiopanostuksissa. EU-rahoitusinstrumentit ovat keskeinen väline alueen kilpailukyvyn ja kestäväen kasvun edistämiseksi, sekä Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden edistämiseksi.

Itämeri-politiikka, sekä alueellinen että EU:n Itämeren alueen strategia, korostaa merenkulun, meriluonnon suojelun ja alueellisen yhteistyön merkitystä. Varsinais-Suomen asema Itämeren ytimessä on edistänyt huomattavasti alueen kansainvälistä yhteistyötä sekä erityisesti meriklusterin vahvistamista. Myös pohjoismainen yhteistyö on Varsinais-Suomelle tärkeää, jo vilkkaan kulttuuriyhteistyön kautta. Lisäksi Pohjoismainen ministerineuvosto ja sen ohjelmat, kuten Vision 2030 "Pohjolasta maailman kestävin ja integroitunein alue", sekä pohjoismainen saaristoyhteistyö, tukevat Varsinais-Suomenkin tavoitteita ja aluekehitystä.

Globaalit ilmiöt – kuten ilmastonmuutos, teknologinen murros ja geopolitiittiset muutokset – haastavat myös Varsinais-Suomen muutosjoustavuutta, mutta avaavat samalla uusia mahdollisuuksia vihreään siirtymään, osaamisperusteiseen kasvuun ja huoltovarmuuden vahvistamiseen. Globaalien tuotantoketjujen muutokset ja markkinoiden epävakaus edellyttävät resilienssiä ja ketteryyttä uusien mahdollisuuksien näkemiseksi.

Saaristo- ja kaupunkipolitiikka nivoutuvat Varsinais-Suomessa tiiviisti yhteen. Saariston erityispiirteet, kuten saavutettavuus ja palveluiden turvaaminen, vaativat kohdennettuja toimenpiteitä. On tärkeää pitää saaristo elävänä. Samaan aikaan myös seutukeskuksien kaupunkikehitys edellyttää kestävää liikenne- ja asuntopolitiikkaa, monipuolista elinkeinorakennetta sekä korkeakoulutuksen vahvaa roolia.

Suomen hallitusohjelma linjaa keskeisesti aluekehityksen painopisteitä myös Varsinais-Suomessa muun muassa infrastruktuurin, koulutuksen, sote-palveluiden ja aluepolitiikan osalta. Strategiatyössä huomioidaankin nämä linjaukset siten, että Varsinais-Suomi voi hyödyntää omia vahvuuksiaan ja vastata tulevaisuuden haasteisiin ennakoivasti.

3. Visio Varsinais-Suomesta 2040

Maakunnallisen yhteistyön vision tulee olla aktiivinen ja rohkea, mutta mahdollinen toteuttaa. Varsinais-Suomen erityiset mahdollisuudet tulevaisuudessa ovat huoltovarmuuden turvaajana, hyvinvoinnin vahvistajana, teknologian kehittäjänä, korkeakoulutuksen monipuolistajana, kestävän luontomaakunnan rakentajana ja ylläpitäjänä sekä kansainvälisen yhteistyön rakentajana. Varsinais-Suomen erityisiä vahvuuksia ovat yli vuosikymmenen jatkunut monipuolinen kumppanuustyö ja sijainti Suomen siltana länteen. Varsinais-Suomessa yhdistetään ihmiset, ajatukset ja yhdessä tekeminen.

3.1. Yhteyksien rakentaja

Varsinais-Suomi on yhteyksien rakentaja: maakunta kiinnittää Suomen länteen. Varsinaissuomalaiset rakentavat yhteyksiä ihmisten, toimintatapojen, kulttuurien, liiketoiminnan ja innovaatioiden välille. Yhteyksiä rakennetaan myös konkreettisesti, sillä ideoiden kohtaamiseen sekä ihmisten ja tavaroiden liikkumiseen tarvitaan fyysisiä yhteyksiä: siltoja, teitä, laivaväyliä ja datayhteyksiä. Siksi eteenpäin viedään kiinteän länsiyhteyden rakentamista Varsinais-Suomen ja Tukholman alueen välille, ja Länsiradan rakentamista Turun ja Helsingin välille. Näin yhdistetään Suomen ja Ruotsin, ja Pohjoismaiden, pääkaupungit ja yhteinen potentiaali tutkimuksessa, kehityksessä ja innovaatioissa, ja kasvatetaan muodostuvan suuralueen kasvua ja kilpailukykyä.

Varsinais-Suomi kiinnittää Suomen länteen. Se ei rakenna yhteyksiä vain itseään, vaan koko Suomea varten. Yhteyksien rakentaminen perustuu yli vuosikymmenen jatkuneelle systemaattiselle varsinaissuomalaiselle kumppanuusajattelulle ja kumppanuustyölle. Varsinais-Suomelle tärkeää on rakentaa kasvua, kilpailukykyä ja muutosjoustavuutta sekä viedä eteenpäin vihreää siirtymää.

Yhteyksien rakentaja toimii vastuullisesti, saavutettavasti, luotettavasti ja uteliaasti. Onnistunut yhteistyö perustuu luottamukseen: yhteistyökumppanien kuulemiseen ja siihen, että työtä tehdään erilaiset mielipiteet hyväksyen ja yhteisen hyvän eteen. Luottamus on arvostavaa ja kunnioittavaa yhteistyötä. Luottamuksen ilmapiirissä on helppo olla utelias. Uteliaisuus on kehittämisen ja innovaatioiden lähtöoletus: tahto oppia ja tehdä hiukan paremmin, hiukan eri tavalla, ja löytää uusia ratkaisuja haastavissa hetkissä. Luotettava ja utelias yhteistyö ei ole vain sisäpiirin etuoikeus, vaan avoimuuden ja saavutettavuuden kautta se ulottuu kaikille yhteistyön aloille ja kanaviin, myös maakunnan ulkopuolelle ja kansainvälisesti. Kaiken työn taustalla oleva vastuullisuus kertoo siitä, että työn vaikutukset nähdään nykyhetkeä kauemmas. Vastuullisen ja kestävän toiminnan seurauksena luonto, ihmiset ja elinkeinot menestyvät ja voivat hyvin myös vuosikymmenten päästä.

Visio Varsinais-Suomesta jakaantuu kolmeen kärkitavoitteeseen vuoteen 2040. Kestävästi elinvoimainen ja ainutlaatuisesti houkutteleva Varsinais-Suomi rakentuu sinua varten.

3.2. Visiota ja tavoitteita ohjaavat teemat

Varsinais-Suomen strategian visiota, kärkitavoitteita ja ohjelmakohtaisia tavoitteita tarkastellaan neljän läpileikkaavan teeman kautta. Kun tavoitteita ja toimenpiteitä toteutetaan, on tärkeää huolehtia, että pidetään huolta toiminnan kokonaisvaikutuksista. Työn tulee olla yhteisiä arvoja kunnioittavaa.

Kestävä talous ja kilpailukyky merkitsee Varsinais-Suomessa taloutta, joka perustuu vastuullisiin investointeihin, innovaatiovetoiseen liiketoimintaan ja resurssitehokkuuteen. Talouden kilpailukyky rakentuu

yhdessä ekologisen kestävyuden ja alueellisen turvallisuuden kanssa. Kestävä talous perustuu myös saavutettavaan henkiseen, logistiseen ja vaikkapa digitaaliseen yhteistyöhön, joka ulottuu kaikille yhteistyön aloille ja kanaviin, myös maakunnan ulkopuolelle ja kansainvälisesti. Kestävän talouden ja kilpailukyyn teema liittyy erityisesti kasvuhakuisen yritystoiminnan, edistyksellisten murrosteknologioiden, kestävä ruoka- ja resurssitalouden sekä toimivien ja kilpailukykyisten liikenneyhteyksien rakentamiseen.

Luonto ja puhdas siirtymä korostaa Varsinais-Suomen kehityksen riippuvuutta kestävästä ekologisesta perustasta. Tavoitteena on hillitä ilmastonmuutosta, vahvistaa luonnon monimuotoisuutta ja siirtää resurssiviisaaseen kiertotalouteen. Maakunnan hiilinielut ja varastot huomioidaan maankäytönsuunnittelussa ja luonnonvarojen käytössä. Puhdas siirtymä edellyttää uusia ratkaisuja erityisesti energiantuotannossa. Varsinais-Suomessa taloutta ei kehitetä luonnon kustannuksella. Vastuullisuus kertoo siitä, että työn vaikutukset nähdään nykyhetkeä kauemmas: maakuntaa kehitettäessä huomioidaan täällä tehtävän työn vaikutukset globaaleihinkin arvoketjuihin sekä tulevaisuuden hyvän elämän edellytyksiin. Vastuullisen ja kestävä toiminnan seurauksena luonto, ihmiset ja elinkeinot menestyvät ja voivat hyvin myös vuosikymmenten päästä. Luonto ja puhdas siirtymä -teema huomioidaan erityisesti kestävä ruoka- ja resurssitalouden, sekä monimuotoisen luonnon ja yhteisen kulttuuriympäristön tavoitteiden toteutuksessa, mutta myös toimivien ja kilpailukykyisten liikenneyhteyksien rakentamisessa ja kasvuhakuisessa yritystoiminnassa.

Kokonaisturvallisuus tarkoittaa huolehtimista Varsinais-Suomen resilienssistä, huoltovarmuudesta ja kriisinsietokyvystä. Se rakentuu varautumisesta, yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistyöstä ja keskinäisestä luottamuksesta. Turvallisuuteen liittyy vahvasti myös väestörakenteen muutosten (väestön vanheneminen, väheneminen, monimuotoistuminen) huomioiminen, sekä esimerkiksi ilmastonmuutoksen lisäämiin sään ääri-ilmiöihin varautuminen, ja niihin proaktiivisesti reagoiminen. Ihmisten hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys ovat keskeisiä turvallisuutta vahvistavia voimia. Luottamus vahvistaa turvallisuutta: se on arvostavaa ja kunnioittavaa yhteistyötä. Kokonaisturvallisuuden teema huomioidaan erityisesti edistyksellisten murrosteknologioiden, mutta myös hyvinvoinnin ja hyvän elämän, sekä osaavan kansalaisuuden rakentamisessa.

Uudistumiskyky ja tulevaisuusvalmius tarkoittaa kykyä vastata muutoksiin ennakoivasti, rohkeasti, luovasti ja innovatiivisesti. Varsinais-Suomen osaaminen, tutkimus, teknologia ja kokeilut tukevat siirtymää kohti kestävä ja kilpailukykyistä tulevaisuutta. On tärkeää suhtautua tulevaan uteliaasti, ja tunnistaa esimerkiksi uusia työn tekemisen tapoja. Uudistumiskyvyn ja tulevaisuusvalmiuden teema huomioidaan erityisesti kasvuhakuisen yritystoiminnan ja edistyksellisten murrosteknologioiden toteutuksessa.

4. Maakuntaohjelma 2026–2029

Visio Varsinais-Suomesta yhteyksien rakentajana jakaantuu kolmeksi kärkitavoitteeksi vuoteen 2040. Kärkitavoitteiden avulla rakentuu myös tässä luvussa esiteltävä Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2026–2029, jonka kautta tulevaisuuskuva toteutuu. Maakuntaohjelma kuvaa, miten rakennetaan elinvoimaista, vetovoimaista ja pitovoimaista Varsinais-Suomea.

Varsinais-Suomessa strategian kärkitavoitteet ja maakuntaohjelmatyö kytketään myös YK:n yhteisen Agenda 2030-toimintaohjelman kestävä kehityksen tavoitteiden toteuttamiseen. Näiden globaalien tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että tunnistamme alueilla ja paikallisesti sekä elintapojemme vaikutukset, että tuotettavien ja kulutettavien tuotteiden vaikutukset koko niiden elinkaaren aikana. Kaikki Varsinais-Suomen strategian kärkitavoitteet tukevat terveisiin elinympäristöihin liittyviä tavoitteita 13,14,15 sekä yhteistyön ja kumppanuuden tavoitetta 17. Näiden lisäksi kärkitavoitekohtaiset kestävä kehityksen tavoitteet mainitaan seuraavissa luvuissa.



Taulukko 1: Ohjelmakauden 2026–2029 tavoitteet ryhmiteltynä kärkitavoitteiden alle.

Kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi	
Kasvuhakuinen yritystoiminta	Varsinaissuomalaiset yritykset investoivat ja kansainvälistyvät rohkeasti.
	Varsinais-Suomessa entistä useampi pk-yritys tekee tuotekehitystä ja TKI-investoinnit nousevat miljardiin euroon vuodessa.
Edistykselliset murrosteknologiat	Varsinais-Suomi on datavetoisen ja uusia datateknologioita hyödyntävän luovan ja vastuullisen liiketoiminnan edelläkävijä.
	Varsinais-Suomi nousee keskeiseksi puolustus- ja kaksikäyttöteknologioiden kehittäjäksi Suomessa.
Kestävä ruoka- ja resurssitalous	Varsinais-Suomessa on käynnistynyt useita uusia vihreän ja puhtaan siirtymän hankkeita, joiden energian saanti on varmistettu.
	Varsinais-Suomessa kiertotalouteen siirtyminen on vähentänyt luonnonvarojen käyttöä, ja päästöjen määrä on laskenut merkittävästi.
	Kestävä ruoan tuotanto on Varsinais-Suomessa kannattavaa, ja ruoan jalostusaste on noussut.
Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi	
Yrittäjä- ja osaajamyönteisyys	Yritysten ja investoijien on sujuvaa sijoittua Varsinais-Suomeen.
	Mielekkäät työmahdollisuudet houkuttelevat osaajia maakuntaan.
	Varsinais-Suomen korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset ovat Suomen vetovoimaisimpia.
Toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet	Yhteydet Varsinais-Suomesta länteen ovat Suomen kansainvälisen liikenteen ja huoltovarmuuden ytimessä.
Erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta	Varsinais-Suomi on myönteisesti erottuva.
	Saaristo ja Varsinais-Suomen luonto- ja kulttuurikohteet ovat Suomen vetovoimaisin kestävä matkailun kokonaisuus.

Varsinais-Suomi sinua varten	
Osaava kansalaisuus	Varsinais-Suomi on sivistysmaakunta, jossa arvostetaan koulutusta ja elinikäistä oppimista.
	Varsinais-Suomen oppilaitoksista valmistuneet jäävät ja työllistyvät maakuntaan.
Hyvinvointi ja hyvä elämä	Varsinais-Suomessa voidaan hyvin.
	Varsinais-Suomessa varautuminen ja keskinäinen luottamus vahvistavat maakunnan kokonaisturvallisuutta.
	Varsinais-Suomessa elinympäristöt tukevat hyvää elämää.
	Lähijunaliikenne on toimivien matkaketjujen perusta Varsinais-Suomessa.
Monimuotoinen luonto ja yhteinen kulttuuriympäristö	Saaristomeren tila paranee tehokkaiden toimien ansiosta.
	Varsinais-Suomessa luonnon itseisarvo on tunnustettu ja luonnon monimuotoisuus vahvistuu.
	Varsinais-Suomessa on Suomen parhaat kulttuuripalvelut ja lumoavimmat kulttuuriympäristöt.

4.1. Kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi

Elinvoima tarkoittaa kykyä synnyttää kestävää taloudellista kasvua, työtä ja hyvinvointia. Elinvoima Varsinais-Suomessa rakentuu toimivista yrityksistä, osaavasta työvoimasta ja aktiivisesta kehittämisestä, joka hyödyntää maakunnan vahvuuksia kestävästi. Kasvu luodaan niin, että samalla turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuus vastaavaan elämänlaatuun. Tämä edellyttää uudistumiskykyä, investointeja ja laajaa yhteistyötä toimijoiden välillä. Elinvoimatavoitteet tarjoavat useita tapoja rakentaa yhteyksiä: niin yhteistyön, innovaatioiden kuin ekosysteemienkin kautta.

Maakuntaohjelmakauden 2026–2029 elinvoimavoitteet on jaettu kolmeen ryhmään: kasvuhakuinen yritystoiminta, edistyskelliset murrosteknologiat sekä kestävä ruoka- ja resurssitalous. Erityisesti murrosteknologiat edellyttävät tulevana vuosina erityistä valmiutta uuteen ajatteluun ja muutoksen rakentamiseen. Varsinais-Suomen elinvoiman tilannekuvaa ja kehityksen suuntaa seurataan elinvoimaindeksillä (Luku 6).

Kärkitavoite tukee YK:n kestävän kehityksen tavoitteita 7 – edullista ja puhdasta energiaa, 8 – ihmisarvoista työtä ja talouskasvua, 9 – kestävä teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja sekä 12 – vastuullinen kuluttaminen.



4.1.1. Kasvuhakuinen yritystoiminta

Vuonna 2030 varsinaissuomalaiset yritykset investoivat ja kansainvälistyivät rohkeasti, ja yhä useampi yritys panostaa TKI-toimintaan (tutkimus- kehitys- ja innovaatio toiminta). Maakunnan innovaatio toiminta on kilpailukykyistä, elinvoimaista ja Suomen houkuttelevimpien joukossa, ja T&K-menot (tutkimus- ja kehittämismenot) nousevat miljardiin euroon – samoilta luvuille kuin Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Vuonna 2023 Varsinais-Suomen T&K-menot olivat 546 miljoonaa euroa vuodessa.

Yritysten kasvu vahvistaa Varsinais-Suomen elinkeinorakennetta, luo työpaikkoja maakunnassa olevalle työvoimalle, ja houkuttelee uusia osaajia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Kasvua tuetaan

maakunnassa monipuolisilla palveluilla toimitiloista ja rahoituksesta kansainvälisiin verkostoihin. Innovaatioekosysteemin ytimen muodostavat yritykset, korkeakoulut, oppilaitokset, tutkimuslaitokset sekä julkinen ja kolmas sektori. Erityisesti pk-yrityksiä tuetaan julkisen rahoituksen ja grant-hakuihin tarvittavan osaamisen osalta. Yritysten kansainvälistymistä tuetaan maakunnallisen Team Finland -kumppanuusverkoston avulla.

Kasvua vauhditetaan lisäksi TKI-kasvuohjelmalla ja Varsinais-Suomen TKI-tiekartan 2024–2029 toimenpiteillä. Testialustat, olemassa olevien rakenteiden kehittäminen yhteistyöhubeiksi (yhteisöiksi), ja palvelumuotoilu auttavat tutkimusosaamisen hyödyntämisessä. Maakunnan olemassa olevan kampuustoiminnan tukeminen ja tarvittaessa laajentaminen vahvistaa myös korkeakoulujen, ammattioppilaitosten ja tutkimuslaitosten edellytyksiä toteuttaa kasvuhakuista TKI-yhteistyötä alueen yritysten kanssa. On tärkeää, että yhteistyössä huomioidaan myös luovat alat ja esimerkiksi kolmannen sektorin palveluliiketoiminnan muodot.

Kehittämisen painopiste on Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategian toimialoissa (Luku 5), mutta myös perinteiset alat, kuten kone- ja metalliteollisuus ja luovat toimijat ovat mukana työssä. TKI-panostusten seuranta kehitetään tilannekuvan kattavuuden ja toimenpiteiden kohdistamisen parantamiseksi.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinaissuomalaiset yritykset investoivat ja kansainvälistyvät rohkeasti.**
 - Rakennetaan maakunnallinen startup-ohjelma ja -yhteisö.
 - Tehdään maakunnallinen liiketoiminnan kansainvälistymisen ohjelma.
- **Varsinais-Suomessa entistä useampi pk-yritys tekee tuotekehitystä ja T&K-menot nousevat miljardiin euroon vuodessa.**
 - Käynnistetään TKI-kasvuohjelma yritysten TKI-investointien kasvattamiseksi.
 - Vahvistetaan korkeakoulujen, ammattioppilaitosten ja tutkimuslaitosten edellytyksiä toteuttaa kasvuhakuista TKI-yhteistyötä alueen yritysten kanssa.

4.1.2. Edistyselliset murrosteknologiat

Murrosteknologiat muuttavat yhteiskuntaa, taloutta ja toimintatapoja syrjäyttäessään vallitsevia ratkaisuja uusilla innovaatioilla. Varsinais-Suomen vahvuusalueita murrosteknologioiden osalta ovat datateknologiat ja kaksikäyttötekнологiat. Tavoitteena onkin, että vuoteen 2030 mennessä maakunta on datavetoisen ja vastuullisen liiketoiminnan sekä puolustus- ja kaksikäyttöteknologioiden kärkialue Suomessa, ja maakunnan pk-yritykset aktiivisesti toiminnan ytimessä.

Digitaalisten teknologioiden merkitys kasvaa nopeasti yhteiskunnassa tekoälyalgoritmien ja kielimallien kehittyessä vauhdilla. Keskeisessä roolissa tämän teknologisen murroksen taustalla on laadukas data. Avoimen datan saatavuus ja yhteentoimivuus on tärkeää, mutta yhä merkittävimmi datatalouden vauhdittajiksi ovat nousemassa data-avaruudet, joissa datan tuottajat voivat tarjota omia tietoaineistojaan muiden toimijoiden saataville myös kaupallisesti. Laadukkaan datan saatavuuden ja datatalouden kehittämiseksi Varsinais-Suomessa parannetaan dataosaamista, laaditaan datatalouden kasvuohjelma sekä kehitetään alustoja, rajapintoja ja palveluita, jotka tukevat datan hyödyntämistä ja tekoälyn käyttöönottoa myös julkisella sektorilla. Datateemat sidotaan älykkään erikoistumisen strategiaan (Luku 5).

Puolustus- ja kaksikäyttöteknologioiden kehittämiseksi Varsinais-Suomi muodostaa osaavan ekosysteemin, jossa tunnustetaan nykyisten ratkaisujen kaksikäyttöpotentiaali ja kehitetään uusia tuotteita. Varsinais-Suomella on vahva asema esimerkiksi meriklusteriin kuuluvissa veneteollisuudessa ja miehittämättömän merenkulun tutkimuksessa. Maakunnan toimijoita tuetaan puolustushankintoihin osallistumisessa ja erityisesti jälleenrakennukseen valmistautumisessa, esimerkiksi Ukrainassa. Varsinaissuomalaisten asiantuntijoiden osaaminen myös puolustus- ja jälleenrakennustoimissa tarvittavan koulutuksen ja palveluiden muodossa on

merkittävää. Kaksikäyttöteknologioihin liittyviä innovaatioita syntyy myös Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategian toimialoissa (Luku 5).

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinais-Suomi on datavetoisen ja uusia datateknologioita hyödyntävän luovan ja vastuullisen liiketoiminnan edelläkävijä.**
 - Parannetaan avoimen datan laatua ja yhteentoimivuutta sekä kehitetään datatuotteita. Laaditaan Varsinais-Suomen datatalouden ja data-avaruuksien tilannekuva ja kasvuohjelma.
 - Kannustetaan maakunnan toimijoita hyödyntämään tekoälyä ja muita uusia datateknologioita liiketoiminnassaan, ja pilotoidaan näiden käyttömahdollisuuksia ennakkoluulottomasti kaikilla sektoreilla.
- **Varsinais-Suomi nousee keskeiseksi puolustus- ja kaksikäyttöteknologioiden kehittäjäksi Suomessa.**
 - Tunnistetaan tuotteiden ja palveluiden kaksikäyttömahdollisuudet toimijoiden yhteistapaamisissa.
 - Vahvistetaan varsinaissuomalaisen yritysten valmiuksia osallistua puolustushankintoihin.

4.1.3. Kestävä ruoka- ja resurssitalous

Vuonna 2030 vihreän siirtymän hankkeet, kiertotalous ja kestävä ruoantuotanto vahvistavat Varsinais-Suomen elinvoimaa, huoltovarmuutta ja kilpailukykyä. Kokonaispäästöt jatkavat vähenemistä. Asukaskohtaiset päästöt olivat Varsinais-Suomessa 4,44 kt CO₂e vuonna 2023.

Vihreä siirtymä etenee Varsinais-Suomessa konkreettisilla demonstraatiohankkeilla, joita kaupallistetaan ja viedään kansainvälisille markkinoille, ja kestävällä energia-infrastruktuurilla. Monipuolinen ja hajautettu energiantuotanto huomioi maakunnalle ainutlaatuisen saariston ja maaseudun tarpeet, muun muassa liikenteen osalta, ja vahvistaa näin huoltovarmuutta monipuolisesti. Siirtymää toteutetaan ympäristön ja kulttuuriympäristön tarpeiden huomioiden, ja osallisuutta vahvistetaan. Vihreän siirtymän hankkeista Varsinais-Suomessa kootaan tietoa esimerkiksi Lounaistiedon tietopalveluun. Päästöjen vähenemisen tavoitteita tukevat mm. Varsinais-Suomen ilmastotiekartta ja Suomen valtion ravinnekiertopilotti.

Kiertotaloutta edistetään esimerkiksi rakentamisessa, jossa painotetaan olemassa olevan rakennuskannan hyödyntämistä. Uudisrakentamisessa hyödynnetään luonnonvaroja säästävän rakentamisen ratkaisuja. Erityisesti järjestöillä ja kansalaistoimijoilla on laajaa kokemusta ja osaamista yhteiskäytöstä, tuotteiden eliniän pidentämisestä sekä jakamistaloudesta; näiden ratkaisujen pohjalta tavoitellaan taloudellista kannattavuutta silloin, kun kiertotaloudesta tehdään liiketoimintaa.

Varsinais-Suomi on Suomen ruokaomavaraisin maakunta, ja sen omavaraisuusaste säilytetään korkeana. Varsinais-Suomi on merkittävä koko Suomen ruoantuotannon huoltovarmuudelle. Huoltovarmuuden näkökulmasta on tärkeää ylläpitää ja kehittää vastuullista lihan-, maidon-, ja kananmunatuotantoa sekä vahvistaa maa- ja kalatalousalojen vetovoimaa. Julkiset hankinnat tukevat paikallista ruokaa.

Ruoan tuotantoa kehitetään niin, että se on monipuolista, kannattavaa, sen jalostusaste kasvaa ja uudistavan maatalouden ratkaisut ovat laajalti käytössä. Taloudellisesti kannattava maaseutuyrittäjyys vahvistaa maakunnan kilpailukykyä ja huoltovarmuutta. Nuorten maatalousyrittäjyyden aloittamista tuetaan.

Varsinais-Suomen maatilat nostetaan kestävä kehityksen kärkeen. Kannattavuutta ruoantuotannossa lisäävät viljelyn monipuolistaminen, ilmastonmuutokseen sopeutuminen, resurssien järkevä käyttö, kiertotalous, uudistuneet viljelyteknologiat, sekä energiankäytön optimoiminen ja mahdollisuuksien selvittäminen uusista tilakohtaisten energiatuotannon tavoista. Varmistetaan osaaminen ja teknologinen toimintavarmuus tiloilla.

Ruoantuotannossa edistetään erityisesti pienten elintarvikejalostusyriyten liiketoimintaa ja uusia tuoteratkaisuja maaseuduilla, myös kalataloudessa ja kasvipohjaisessa ruoantuotannossa. Jalostavia elintarvikeyrityksiä Varsinais-Suomessa on erityisesti leipomotoiminnassa, vihannesten, marjojen ja hedelmien jalostuksessa, sekä kalanjalostuksessa. Hyödynnetään olemassa olevia testialustoja ja rakennetaan uusia sekä lisätään kuluttajien osallisuutta tuotekehitykseen. Etsitään uusia ratkaisuja esimerkiksi uusien viljelykasvien, kasviproteiinien, solumaatalouden mutta myös kalatalouden piiristä. Kehitystyö kiinnittyy tiiviisti älykkään erikoistumisen strategiaan (Luku 5).

Maakunnan ruoantuotannon vahvuuksia ovat korkea laatu ja maku, jotka kantavat myös maakunnan ulkopuolella. Tuetaan vientimarkkinoiden kasvua, jonka mahdollisuuksia nähdään erityisesti Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa, mutta myös manner-Euroopassa.

Kestävä ruoka- ja resurssitalous tarkoittaa erityisesti Varsinais-Suomessa myös muun muassa Saaristomeren (ja Selkämeren) valuma-alueen ravinnekierron konkreettisten ratkaisujen hakua ja tukea. Kiinnitetään huomiota mm. lannan ravinnekiertoon, viherrakentamisen ravinnepestöihin, jätevedenpuhdistamoihin, kalatalouden ja vesiviljelyn mahdollisuuksiin. Lisäksi tuetaan vieraslajien ja biomassojen poistoa vesistöistä ja selvitetään niiden hyödyntämistä ravinneainemassoina pelloilla tai esimerkiksi biokaasuna.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinais-Suomessa on käynnistynyt useita uusia vihreän ja puhtaan siirtymän hankkeita, joiden energian saanti on varmistettu.**
 - Toteutetaan demonstraatiohankkeita uusien älykkäiden energiatekniikoiden käyttöönotosta ja kaupallistamisesta.
 - Huolehditaan, että vihreän energian infrastruktuuri Varsinais-Suomessa toteutetaan kestävästi ja vastaa hankkeiden tarpeeseen.
- **Varsinais-Suomessa kiertotalouteen siirtyminen on vähentänyt luonnonvarojen käyttöä, ja päästöjen määrä on laskenut merkittävästi.**
 - Luodaan yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoille yhteistyön paikkoja kiertotalouden edistämiseksi.
 - Tehdään Varsinais-Suomen keskeisten arvoketjujen maakunnallinen materiaalivirta-analyysi.
 - Vähennetään Varsinais-Suomen ilmastopäästöjä kehittämällä ja ottamalla käyttöön ilmastoviisaita ratkaisuja.
 - Kehitetään ja pilotoidaan ravinteiden kiertotalouden tuotantomenetelmiä ja edistetään kierrätyslannoitteiden kaupallistamista.
- **Kestävä ruoantuotanto on Varsinais-Suomessa kannattavaa, ja ruoan jalostusaste on noussut.**
 - Vauhditetaan Varsinais-Suomen kestävästä siirtymästä ruokapalvelu- ja elintarvikehankinnoilla ja markkinoidaan kestävästä varsinaissuomalaisesta ruoantuotannosta.
 - Tehdään Varsinais-Suomesta uudistavan maatalouden mallialue.
 - Lisätään koko ruokaketjun yrittäjien tulevaisuusajattelua ja tuotekehitystyötä elintarvikkeiden jalostusasteen nostamiseksi ja viennin kasvattamiseksi.

4.2. Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi

Houkuttelevuus, eli vetovoima, kuvaa Varsinais-Suomen kykyä saada maakuntaan uusia asukkaita, osaajia, investointeja ja vierailijoita. Vetovoima syntyy alueen vahvuuksista, kuten laadukkaasta koulutuksesta, kulttuuri- ja luontotarjonnasta sekä toimivista yhteyksistä. Varsinais-Suomessa on ainutlaatuisuutta ja maakunta erottuukin edukseen muun muassa elävän saariston, monimuotoisuuden, luontoympäristöjen ja kulttuuriperinnön osalta. Vetovoimaa kasvatetaan vahvalla brändityöllä ja kansainvälisellä näkyvyydellä. Vetovoimatavoitteet tarjoavat useita tapoja rakentaa yhteyksiä: niin fyysisesti monipuolisten väylien ja reittien avulla kuin osaajien tai matkailijoidenkin kesken.

Maakuntaohjelmakauden 2026–2029 vetovoimatavoitteet on jaettu kolmeen ryhmään: yrittäjä- ja osaajamyönteisyys, toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet, ja erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta. Erityisesti länsiyhteyksiin liittyvät vetovoimatekijät vaativat meiltä valmiutta uuteen ajatteluun sekä merkittäviin panostuksiin, myös taloudellisesti. Varsinais-Suomen vetovoiman tilannekuvaa ja kehityksen suuntaa seurataan vetovoimaindeksillä (Luku 6).

Kärkitavoite tukee YK:n kestävän kehityksen tavoitteista erityisesti tavoitteita 4 - hyvä koulutus, 5 – sukupuolten välinen tasa-arvo, 9- kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja, 10 – eriarvoisuuden vähentäminen, 11 - kestävät kaupungit ja yhteisöt.



4.2.1. Yrittäjä- ja osaajamyönteisyys

Vuonna 2030 Varsinais-Suomi houkuttelee laajasti uusia yrityksiä, investointeja ja osaajia maakunnan vahvistuneen yrityskentän, vetovoimaisten oppilaitosten ja sujuvien tukipalveluiden ansiosta.

Laadukkaan Invest in -toiminnan vuoksi Varsinais-Suomeen hakeutuu aikaisempaa enemmän yrityksiä ja alueen yritysekosysteemi vahvistuu. Maakuntaan saapuvien valmiit palvelupaketit huomioivat muun muassa kaavoitukseen, asumiseen, liikkumiseen, yrityspalveluihin, koulutukseen ja perheiden arkeen liittyviä kysymyksiä. Olemassa oleva elinvoimainen ja monipuolinen yrityskanta ja hyvä yhteistyö julkisen sektorin kanssa osoittavat vakautta ja luotettavuutta. Maakunnan ulkopuoliset investoijat löytävät varsinaissuomalaiset yritykset ja TKI-toiminnan.

Maakunnan sisällä yrityksiä tuetaan liittymään alueen verkostoihin, tutkimusympäristöihin ja rahoitukseen. Varsinais-Suomessa yhdistetään työ ja tekijät. Varsinais-Suomen tavoitteet yritysten kasvun ja kansainvälisyyden osalta edellyttävät kuitenkin lisää osaavaa työvoimaa niin suorittavalla kuin erityisasiantuntemustakin vaativilla tasoilla – työnantajien onkin huolehdittava omasta vetovoimastaan. Samalla kun työvoimaa haetaan kansallisesti, on erityisesti kansainvälisen rekrytoinnin ja työperäisen maahanmuuton prosesseja sujuvoitettava. Vuonna 2023 Turun kauppakamarin jäsenille tehty kysely kertoo, että 63 prosenttia varsinaissuomalaisista yrityksistä on harkinnut tai voisi harkita kansainvälisen osaajan rekrytoimista tai vuokraamista.

Maakunnassa tunnustetaan ja tunnustetaan osaaminen ihmisen koko elinkaaren ajalta, etenkin maahan muuttaneiden osalta. Lyhennetään opiskeluaikaa ja nopeutetaan työelämään siirtymistä. Tunnustetaan uusia työn tekemisen tapoja. Tuetaan myös heikommassa tilanteessa olevien, osatyökykyisten, työttömien ja

syrytyneiden mahdollisuuksia löytää itselleen sopivia työnteon tapoja ja malleja. Tuetaan työnantajia erityisesti kansainvälisten työntekijöiden palkkaamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Varsinais-Suomen vetovoimaiset oppilaitokset ja niiden vahvat ekosysteemit (esim. Kulttuuri-, Teknologia- ja Terveyskampus) tukevat kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Näissä hyödynnetään yhteistä infrastruktuuria, toteutetaan aktiivisesti kansainvälistä tutkijavaihtoa ja houkutellaan kansainvälisiä TKI-infrastruktuureja maakuntaan esimerkiksi energiaan, ruokatuotantoon tai uusiin tietojärjestelmiin liittyen. Panostetaan tohtori- ja postdoc-ohjelmien yhä parempaan suunnitteluun ja palvelumuotoiluun, ja tehdään tiivistä yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa. Opiskelijamarkkinointia tehdään vastuullisesti; kohdealueena on erityisesti Eurooppa. Vaikutetaan tutkimus- ja kehitysrahoituksen kohdentumiseen maakunnalle tärkeisiin teemoihin. Kansallisten painotusten rinnalla Euroopan unionin tuleva rahoituskausi ja siihen liittyvät valinnat ovat tärkeitä Varsinais-Suomelle.

Läpinäkyvyyttä tutkimukselle lisätään kutsumalla varsinaissuomalaiset mukaan tieteen tekemiseen. Korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten lisäksi huomioidaan myös tutkimuslaitosten ja neuvontajärjestöjen merkittävä työ vetovoiman vahvistamisessa.

On tärkeää, että Varsinais-Suomeen saapunut opiskelija, työntekijä tai yrittäjä löytää paikkansa ja haluaa jäädä maakuntaan töihin. Tämä edellyttää, että integraatio onnistuu muutenkin kuin työssä tai osana opintoja. Kiinnittymisen ja hyvinvoinnin tukena yhteistyötä tuleekin jatkaa monipuolisesti kansalaisyhteiskunnan toimijoiden, järjestöjen ja yhdistysten, ja esimerkiksi kulttuurikentän kanssa, ja tarjota erilaisia opiskelijoiden, opiskelun sekä (erityisesti kansainvälisten) asiantuntijoiden arjen tuen malleja ja palveluja.

Varsinais-Suomen kaksikielisyys ja laaja monikielisyys, suomen kielen opetuksen laatu ja kansalaisyhteiskunnan tuki vahvistavat maakunnan vetovoimaa ja kotoutumista niin valmiiden osaajien kuin opiskelijoidenkin osalta – sekä maakunnan kaupungeissa että maaseuduilla.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Yritysten ja investoijien on sujuvaa sijoittua Varsinais-Suomeen.**
 - Vahvistetaan laadukasta Invest in -toimintaa valmiilla palvelupaketeilla.
- **Mielekkäät työmahdollisuudet houkuttelevat osaajia maakuntaan.**
 - Varsinais-Suomessa yhdistetään työ ja tekijät.
 - Nostetaan organisaatioiden valmiutta palkata kansainvälisiä työntekijöitä ja houkutellaan uusia työntekijöitä maakuntaan myös muualta Suomesta.
 - Tuodaan ihmisiä yhteen ja mahdollistetaan tukiverkkojen rakentuminen uusille varsinaissuomalaisille, erityisesti yksin maakuntaan muuttaneille ja osaajien perheille.
- **Varsinais-Suomen korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset ovat Suomen vetovoimaisimpia.**
 - Vahvistetaan varsinaissuomalaisten korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten korkean tason ja monipuolisen osaamisen tunnettuutta kansallisesti ja kansainvälisesti.
 - Vahvistetaan opiskelijoiden ja opiskelun tuen malleja, ja aktiivista opiskelijaelämää Varsinais-Suomessa.
 - Vaikutetaan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten TKI- ja koulutusrahoituksen kohdentumiseen Varsinais-Suomelle tärkeisiin teemoihin.

4.2.2. Toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet

Vuonna 2030 Varsinais-Suomen liikenneyhteydet ovat Suomen kansainvälisen liikenteen ja huoltovarmuuden ytimessä: Varsinais-Suomi on Suomen silta Skandinavian kautta manner-Eurooppaan. Saavutettavuus ja helppo liikkuminen ovat maakunnan vetovoiman ydintä. Liikenneyhteyksiä maakunnan sisällä sekä muuhun Suomeen ja Eurooppaan kehitetään helmikuussa 2025 hyväksytyin Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteiden mukaisesti erityisesti kärkihankkeita (kuva 4) painottaen. Liikennejärjestelmän yhteisiä kehittämistavoitteita ovat toimivuuden ja kilpailukyyn lisäksi turvallisuus ja terveellisyys sekä kestävyys ja vähäpäästöisyys. Asukkaan arjen näkökulmasta liikennettä käsitellään myös luvussa 4.3.2.

Kuva 4: Varsinais-Suomen liikennejärjestelmän suuret kärkihankkeet (lähde: Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelma, 2025).



Varsinais-Suomen aluekehitystavoitteena on Turun ja muiden seutukuntien työssäkäyntialueiden yhdistäminen koko maakunnan laajuiseksi vahvaksi työ- ja asuntomarkkina-alueeksi. Samoin tavoitteena on maakunnan keskusten kytkeminen kiinteäksi osaksi eteläisen Suomen kaupunkiverkosta ja tiivistä työelämän vuorovaikutuksen vyöhykettä. Tavoite edellyttää keskuksia yhdistävien liikenneyhteyksien palvelutason kehittämistä. Samalla tavoitteena on hillitä henkilöautoliikenteen kasvua, mikä edellyttää keskusten välisten juna- ja linja-autoyhteyksien suhteellisen kilpailukyyn selvää parantamista.

Kotimaassa Helsingin, Tampereen ja länsirannikon suunnat ovat Varsinais-Suomen tärkeimmät liikennesuunnat sekä henkilöliikenteen että kuljetusten näkökulmasta. Laiva- ja lentoyhteydet kytkevät maakunnan tiiviisti Tukholmaan ja muualle Skandinaviaan. Maakunnasta on hyvät yhteydet lentäen Tukholmaan,

Maarianhaminaan, Kööpenhaminaan, Riikaan ja Gdanskiin, sekä kausittain muihin eurooppalaisiin kaupunkeihin ja lomakohteisiin. Tavaraliikenteessä maakunnan kilpailuvalltina on tiheä laivaliikenne Ruotsiin. Ulkomaankuljetuksille tärkeitä ovat myös muut laivayhteydet maakunnan satamista. Lentoyhteydet Eurooppaan ja muualle maailmaan palvelevat elinkeinoelämän tarpeita. Matkustamisen ilmastovaikutukset tunnistetaan, ja niiden vähentämiseksi tehdään jatkuvasti töitä. Lentopäästöt kompensoidaan laajalti.

Maakunnan sisällä ja kansallisen huoltovarmuuden näkökulmasta on erittäin tärkeää edistää Helsingin ja Turun välille rakennettavan Länsiradan toteutumista, jotta yhteydet Ruotsin kautta Eurooppaan ovat koko Suomen käytettävissä sujuvasti. Logistiikan ja elinkeinoelämän näkökulmasta on tärkeää huolehtia maanteiden tavaraliikenteen sujuvuudesta, jota parannetaan muun muassa E18 Kehätien Naantali–Raisio nelikaistaistuksella sekä valtateiden 8 ja 9 parannushankkeilla. Länsirannikon ratayhteyden mahdollisuuksien tutkiminen on maakunnan liikenneyhteyksien kannalta perusteltua. Hyvät kulkuyhteydet edistävät työssäkäyntialueen laajentamista ja siten työllistymistä.

Kiinteä yhteys Varsinais-Suomesta Ruotsiin on Suomen huoltovarmuuden ja logististen yhteyksien kannalta myönteinen tavoite. Ohjelmakaudella Varsinais-Suomen tavoitteena on kartoittaa Helsingistä Turun kautta Tukholmaan kulkevan kiinteän yhteyden mahdollisuuksia. Yhteys kytkisi Suomen ja Ruotsin pääkaupungit tiiviimmin toisiinsa tuoden alueelle merkittävää kasvu- ja kilpailukyky potentiaalia ja vahvistaen alueen huoltovarmuutta.

Tavoite vuoteen 2030:

- **Yhteydet Varsinais-Suomesta länteen ovat Suomen kansainvälisen liikenteen ja huoltovarmuuden ytimessä.**
 - Tehdään läntiset matkaketjut tunnetuiksi: markkinoidaan Turun lentoaseman yhteyksiä sekä laivajuna-yhteyksiä Varsinais-Suomesta Eurooppaan.
 - Toimivien yhteyksien kehittäminen logistiikan, elinkeinoelämän ja asumisen tarpeisiin.
 - Edistetään Länsiradan toteutusta kokonaisuudessaan ja kartoitetaan Turusta länteen suuntautuvien kiinteiden yhteyksien kehittämismahdollisuuksia.
 - Valmistaudutaan TEN-T-verkoston päivitykseen 2028–2033, ja tiivistetään yhteistyötä erityisesti Suomen, Ahvenanmaan ja Ruotsin välillä. Tavoitteena on, että kiinteä yhteys saavuttaa TEN T-verkon päivityksen yhteydessä tärkeän rajat ylittävän yhteyden statuksen (cross-border status).

4.2.3. Erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta

Vuonna 2030 Varsinais-Suomi erottuu myönteisesti kansallisesti ja kansainvälisesti. Varsinaissuomalaiset, maakunnan ainutlaatuiset ominaisuudet sekä elinkeinojen ja kulttuurimme vahvuudet tunnetaan. Maakuntaan kohdistuu positiivista kiinnostusta ja tiedetään laajasti, että kanssamme on hyvä tehdä yhteistyötä. Varsinais-Suomen vetovoima perustuu ainutlaatuisen yhdistelmään saaristoa, kaupunkikulttuuria, historiaa, elämänlaatua, korkeaa osaamista ja tahtoa kumppanuuteen.

Maakunnan näkyvyyttä lisätään viestimällä elinkeinoelämän menestystarinoista, kulttuurikohteista, luonnosta, erityisen aktiivisesta kansalaisyhteiskunnasta, ja osaamisesta. Perustetaan Pro Varsinais-Suomi ry ajamaan maakunnan etua ja vahvistamaan tunnettuutta. Varsinaissuomalaisuus – omaleimainen kulttuuri, murteet ja saaristolaisuus – nostetaan vahvaksi vetovoimatekijäksi.

Vahvistuneesta tunnettuudesta osaltaan seuraa, että vuonna 2030 Varsinais-Suomessa on Suomen vetovoimaisin kestävä matkailun kokonaisuus, joka rakentuu maailman suurimman saariston, Suomen vanhimman historian, elävän maaseudun ja monipuolisen matkailutarjonnan varaan. Vahvistetaan yhdistys-yritysyhteistyötä kestävien matkailupalveluketjujen rakentamisessa ja mahdollisten kehittämisen esteiden poistamiseksi. Yhdistyksissä on paikallisuus ja kulttuuri, yrityksillä kyky tuotteistaa ja luoda asiakkaille kestäviä palveluketjuja. Visit Finlandin tilastojen mukaan Varsinais-Suomessa on 25 kestävä matkailun merkin saanut yritystä vuonna 2025. Määrä on kasvussa.

Tuotteistetaan saaristo ympärivuotiseksi matkailukohteeksi ja edistetään uudistavaa matkailua koko maakunnassa: ei kuitenkaan tavoitella ympäristöä kuormittavaa massaturismia. Kehitetään monipuolisesti kestäviä liikkumisen ratkaisuja matkailijoiden käyttöön. Pyörämatkailu ja hidas matkailu nojaavat Varsinais-Suomessa kohtuullisiin etäisyyksiin ja reittien kulttuuri- ja luontokohteisiin. Liitytään ja hyödynnetään eurooppalaisia ja kansainvälisiä reitistöjä omien reittien markkinoinnissa.

Kehitetään kulttuuri- ja elämys- sekä kokousmatkailua, vahvistetaan kyläyhteisöjä ja majoituskapasiteettia, lisätään yrittäjäverkostoja ja palvelujen digitaalista saavutettavuutta. Varsinais-Suomesta löytyy edellytykset niin maailmanluokan ruoka-, kulttuuri-, liikunta-, hyvinvointi- ja terveys-, elämys-, kylä- ja maaseutu-, kuin messumatkailunkin kehittämiseen.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinais-Suomi on myönteisesti erottuva.**
 - Levitetään maakunnan ulkopuolella tietoa Varsinais-Suomen vahvuuksista ja tarpeista.
 - Viestitään yhdessä varsinaissuomalaisuudesta ja nostetaan esiin sen omaleimaisuutta ja ainutlaatuisuutta.
- **Saaristo ja Varsinais-Suomen luonto- ja kulttuurikohteet ovat Suomen vetovoimaisin kestävä matkailun kokonaisuus.**
 - Vahvistetaan paikallisten elämys- ja kulttuuripalvelujen markkinointia. Kehitetään kylämatkailua ja talviesongin matkailukysyntää tuotteistamalla saariston syksy ja talvi.
 - Parannetaan pyörämatkailun reitistöjä ja palveluita ja lisätään Varsinais-Suomen tunnettuutta eurooppalaisena pyörämatkailukohteena.

4.3. Varsinais-Suomi sinua varten

Pitovoima tarkoittaa kykyä saada nykyiset asukkaat, osaajat ja yritykset viihtymään ja pysymään Varsinais-Suomessa. Pitovoima edellyttää sujuvaa arkea, hyvää elämänlaatua, osallisuutta ja tulevaisuuden mahdollisuuksia. Pitovoima vahvistuu, kun maakunta tarjoaa mielekkäitä työ- ja opiskelupaikkoja, laadukkaita palveluja, hyvinvoivaa luontoa, josta nauttia, sekä turvallisen, kestävä ja viihtyisän elinympäristön – on ja kehittyä siis asukkaitaan varten. Pitovoimaa on myös kiinnittyminen ympäröivään kulttuuriin ja kulttuuriympäristöön. Pitovoimatavoitteet tarjoavat useita tapoja rakentaa yhteyksiä ihmisten kesken, ja ihmisen ja luonnon välille.

Ohjelmakauden 2026–2029 pitovoimatavoitteet on jaettu kolmeen ryhmään: osaava kansalaisuus, hyvinvointi ja hyvä elämä, sekä monimuotoinen luonto ja yhteinen kulttuuriympäristö. Erityisesti hyvinvointiin ja hyvään elämään liittyvät tavoitteet vaativat meiltä tulevana vuosina uutta ajattelua ja toimintatapojen terävöittämistä, kun väestörakenne muuttuu. Varsinais-Suomen pitovoiman tilannekuvaa ja kehityksen suuntaa seurataan pitovoimaindeksillä (Luku 6).

Kärkitavoite tukee YK:n kestävä kehityksen tavoitteista erityisesti tavoitteita 3 - terveyttä ja hyvinvointia, 4 – hyvä koulutus, 5 – sukupuolten välinen tasa-arvo, 8 – ihmisarvoista työtä ja talouskasvua sekä 11 - kestävät kaupungit ja yhteisöt.



4.3.1. Osaava kansalaisuus

Varsinais-Suomen tavoitteet lisätä menestyvää yritystoimintaa, kasvattaa TKI-toimintaa, tarjota monipuolisia ja luovia palveluita, ja vahvistaa maakunnan turvallisuutta edellyttävät laajaa osaamista. Asiantuntijuuden pohjaksi tarvitaan vahvaa perusosaamista luku- ja digitaadoissa sekä muun muassa matematiikassa, ja monipuolisia kouluttautumisen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Vuonna 2030 Varsinais-Suomi on vahvistanut asemaansa sivistysmaakuntana, ja täällä opiskelleet myös työllistyvät maakuntaan.

Varsinais-Suomessa on laadukkaat peruskoulutusmahdollisuudet. Neljä varsinaissuomalaista lukiota oli vuonna 2025 koko maan vertailussa 16 parhaan joukossa. Varsinais-Suomen asema monikielisenä maakuntana on rikkaus perusopetuksessakin. Kielikylpymahdollisuudet ja kielen oppimisen tukitoimet auttavat eteenpäin koulutuksessa ja myöhemmin työelämässä.

Tuetaan opiskelijoiden jatko-opintoja: rakennetaan sujuvia koulutuspolkuja eri oppilaitosten ja koulutustasojen välille, ja huomioidaan erityisesti polku ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluihin. Markkinoidaan mahdollisuuksia etenkin ammatillisella toisella asteella ja kansainvälisille opiskelijoille. Ammatillisessa koulutuksessa varmistetaan, että koulutus vastaa juuri tulevaisuuden työelämän tarpeisiin käymällä tiivistä keskustelua yritysten kanssa koulutussisältöjen suunnittelussa.

Työikäisen väestön aiemman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista ammatillisessa koulutuksessa vahvistetaan etenkin maahan muuttaneiden osalta, jolloin lyhennetään opiskeluaikaa ja nopeutetaan työelämään siirtymistä. Kehitetään myös tutkintoon johtamattomien koulutusten ja nonformaalin oppimisen kautta saavutetun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista, ja tuetaan järjestöjen ja kolmannen sektorin tarjoaman koulutuksen hyväksi luottavuutta. Työikäisen väestön osallistumisastetta koulutukseen parannetaan yhteisen jatkuvan oppimisen ekosysteemin kautta. Tavoite on EU:n koulutuspolitiikan mukainen 60 % osallistumisaste vuoteen 2030 mennessä.

Varsinais-Suomen oppilaitoksista valmistuneet jäävät ja työllistyvät yhä useammin maakuntaan. Tätä varten on tärkeää tukea ensimmäisen harjoittelu- tai työpaikan löytymistä. Vuonna 2020 korkeakoulututkinnon Varsinais-Suomessa suorittaneista noin 63 % jäi maakuntaan. Kootaan alueellisia harjoittelupaikkapoleja, joista itselle sopivaa paikkaa on helppo hakea. Tehdään sopimuksia oppilaitosten ja muiden toimijoiden – kuntien, kehittämissyhtiöiden, virastojen, järjestöjen ja muiden organisaatioiden – välille ensimmäisten työpaikkojen tarjoamisesta, ja huomioidaan tässä erityisesti kansainväliset opiskelijat.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinais-Suomi on sivistysmaakunta, jossa arvostetaan koulutusta ja elinikäistä oppimista.**
 - Panostetaan vahvoihin perustaitoihin nojaavaan koulutus- ja osaamistason nostamiseen varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta alkaen
 - Varmistetaan ammatillisen koulutuksen laatu ja vastaaminen tulevaisuuden työelämän tarpeisiin erityisesti osaajapula-aloilla.
 - Tuotetaan toimivat ja saavutettavat työikäisen väestön koulutus- ja osaamispalvelut koulutuksen järjestäjien, järjestöjen ja kolmannen sektorin yhteistyössä.
- **Varsinais-Suomen oppilaitoksista valmistuneet jäävät ja työllistyvät maakuntaan.**
 - Kootaan alueellisia harjoittelupaikkapoleja oppilaitoksien tueksi.
 - Tehdään korkeakoulujen ja maakunnan yritysten ja organisaatioiden välille sopimuksia vastavalmistuneiden ensimmäisistä työpaikoista.
 - Tuodaan työnantajat ja opiskelijat yhteen säännöllisesti.
 - Rakennetaan sujuvia koulutuspolkuja jatko-opintoihin eri koulutustasojen ja oppilaitosten välillä.

4.3.2. Hyvinvointi ja hyvä elämä

Varsinais-Suomessa kaikki väestöryhmät ovat arvokkaita ja osa yhteiskunnan toimintaa. Hyvinvointia edistetään alueellisella yhteistyöllä ja konkreettisilla toimenpiteillä. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin lisäksi tärkeää on, että maakunnan asukkaat luottavat toisiinsa ja kokevat keskinäistä turvallisuutta, heidän elinympäristönsä tukee hyvinvointia ja arjen liikkuminen on sujuvaa.

Suomen väestö vanhenee, vähenee ja monimuotoistuu. Ikääntyvien hyvinvoinnin tarpeet kasvavat, ja yhä useampi nuori kokee yksinäisyyttä tai on vaarassa syrjäytyä; kokemus elämänlaadusta on heikentynyt. Myös maahan muuttaneiden kotoutumisessa on kehitettävää. Varsinais-Suomessa hyvinvointialue, kunnat, yritykset, järjestöt ja yhdistykset yhdessä etsivät ja kehittävät ratkaisuja, joilla muun muassa itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus ja erittäin heikkoa osallisuutta kokeneiden osuus pienenee. Tärkeänä työkaluna työssä on Varsinais-Suomen alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2026–2029 toimenpiteineen, tavoiteasetteluineen ja indikaattoreineen. Erilaiset erityistarpeet on huomioitava aiempaa vahvemmin myös liikennejärjestelmäsuunnittelussa, jotta huolehditaan kaikkien väestöryhmien liikkumisen mahdollisuuksista.

Osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat Varsinais-Suomessa muun muassa kumppanuuspöytien, asukasraatien ja murrosareenoiden avulla. Nuoret kutsutaan mukaan ja sukupolvien välinen vuorovaikutus lisääntyy. Vajaakäyttöisiä tiloja hyödynnetään yhteisöllisinä kohtaamispaikkoina. Monimuotoinen lähiluonto, kulttuuri ja terveelliset elämäntavat tukevat mielen ja kehon hyvinvointia, mikä puolestaan vähentää sairauksista tai erilaisista terveyteen liittyvistä haasteista johtuvien palveluiden tarvetta. Elinympäristöt rakennetaan huomioiden kaupunkien, maaseutujen ja saariston erityistarpeet. Kehitetään asuinalueita (ns. stressitestejä), joiden tulosten avulla parannetaan palvelujen saavutettavuutta – erityisesti lähipalvelujen ja digitaalisten ratkaisujen avulla.

Toimiva lähijunaliikenne muodostaa matkaketjujen perustan ja tukee asukkaiden ja työvoiman liikkuvuutta. Kehitetään joukkoliikennejärjestelmä, joka vastaa liikkumisen arjen tarpeisiin ja kytkee maakunnan eri osat yhteen kestäväällä tavalla. Julkisen liikenteen sekä kävelyn ja pyöräilyn edellytysten kehittäminen Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmassa kirjattujen toimenpiteiden mukaisesti parantaa hyvää saavutettavuutta, asukkaiden sujuvaa arkea sekä kestävästä liikennejärjestelmästä ja aluerakenteesta vahvistamista. Jalankulku- ja pyöräilyolosuhteiden turvallisuuteen ja viihtyisyyteen panostaminen lisää omin lihasvoimin liikkumisen houkuttelevuutta, mikä puolestaan edistää kansanterveyttä ja hyvinvointia. Työtä liikenneturvallisuuden parantamiseksi ohjaa valtakunnallinen liikenneturvallisuuden nollavisio, jonka mukaan kenenkään ei tarvitse kuolla tai loukkaantua vakavasti liikenteessä. Liikenneturvallisuuden parantamiseksi on tehtävä järjestelmällisiä toimia kaikilla liikennejärjestelmän osa-alueilla. Toimenpiteitä toteutetaan Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelman ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen liikenneturvallisuussuunnitelman vuosille 2024–2030 mukaisesti.

Maakunnan kokonaisturvallisuus perustuu keskinäiseen luottamukseen, varautumiseen ja yhteistyöhön. Suomessa luottamus useisiin instituutioihin onkin valtioneuvoston kansalaispulssein 2025 mukaan ilahduttavasti noussut. Turvallisuuteen liittyviä, erityisesti valtiojohtoisia rakenteita on useita. On kuitenkin tarpeen edelleen kehittää kuntakohtaisia ja kuntien keskinäisiä suunnitelmia, ja niiden laatimista ja konkretisoimista laajassa yhteistyössä yksityisen ja kolmannen sektorin kesken. Rakenteiden vahvistamisen lisäksi asukkaiden demokratia- ja medialukutaitoa lisätään polarisaation ja informaatiovaikuttamisen ehkäisemiseksi.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Varsinais-Suomessa voidaan hyvin.**
 - Huolehditaan väestön hyvinvoinnista kaikkien sektoreiden tiiviissä yhteistyössä.
 - Torjutaan yksinäisyyttä ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä ottamalla käyttöön aiemmin toimiviksi havaittuja käytäntöjä sekä lisäämällä yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja.
 - Tuetaan varsinaissuomalaisen luonto- ja kulttuurihyvinvointia.

- **Varsinais-Suomessa varautuminen ja keskinäinen luottamus vahvistavat maakunnan kokonaisturvallisuutta.**
 - Yhteensovitetaan ja otetaan kaikilla tasoilla käyttöön Varsinais-Suomea koskevat varautumissuunnitelmat.
 - Lisätään demokratiakasvatusta ja -osaamista kaikilla yhteiskunnan tasoilla.
 - Tuetaan maakunnan toimijoiden ja asukkaiden valmiutta toteuttaa kestävyysmurrosta reilulla ja tehokkaalla tavalla.
- **Varsinais-Suomessa elinympäristöt tukevat hyvää elämää.**
 - Tehdään stressitestejä asuinalueille ja poistetaan arjen sujuvuutta heikentäviä tekijöitä.
 - Vähennetään arjen siirtymistarvetta parantamalla lähipalveluja ja viihtyisiä elinympäristöjä.
- **Lähijunaliikenne on toimivien matkaketjujen perusta Varsinais-Suomessa.**
 - Valitaan lähijunaliikenteen organisointimalli ja sitoudutaan ensimmäisen vaiheen rahoitukseen.
 - Tehdään kokonaisvaltainen joukkoliikennejärjestelmän suunnitelma, joka huomioi liikkumisympäristön laadun, matkaketjut ja arjen sujuvuuteen vaikuttavat tekijät.

4.3.3. Monimuotoinen luonto ja yhteinen kulttuuriympäristö

Hyvinvoiva ja rikas luonto, sekä tieto ja kokemus yhteisestä kulttuuriympäristöstä ovat merkittäviä pitovoimatekijöitä. Varsinais-Suomessa kokonaisuus on erityisen merkittävä. Varsinaissuomalainen luonto on Suomen monimuotoisinta, ja Saaristomeri maailman mittakaavassa ainutlaatuinen alue. Suomen vanhin historia puolestaan tarkoittaa, että maakunnalla on erittäin rikas kulttuurihistoria ja kulttuuriympäristö. Nämä ovat merkittävä osa varsinaissuomalaista identiteettiä, ja muodostavat tärkeän osan alueen kehittämistointien perustasta.

Vuonna 2030 Saaristomeren tila on selvästi parantunut. Merialue on päässyt pois Itämeren suojelukomission HELCOMin Hot spot -aluelistalta, ja siihen valuva ravinnekuormitus on vähentynyt tehokkaiden toimenpiteiden ansiosta. Saaristomeren valuma-alue on ravinteiden ja hiilen kierron esimerkkialue, ja vesiensuojelua parannetaan yhteistyössä lukuisten toimijoiden kanssa. Muutosta tuetaan myös maankäyttösektorilla, erityisesti maa- ja metsätalouden sekä rakentamisen osalta.

Merkittäviä työkaluja vesiensuojelutyössä ovat muun muassa hallituksen Saaristomeri-ohjelma (2021), joka perustuu vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmiin sekä Saaristomeren maatalouden vesiensuojelun tiekarttaan. Merialueiden käyttöä ohjaa myös Suomen merialuesuunnitelma, johon liittyviä toimia koordinoidaan Varsinais-Suomesta käsin.

Luonnon monimuotoisuus tunnustetaan Varsinais-Suomessa itseisarvona. Luontoa suojellaan ja ennallistetaan monipuolisin toimin, muun muassa EU:n ennallistamisasetuksen ja Varsinais-Suomen luonnon monimuotoisuusohjelman mukaisesti. Tunnustetaan vaikuttavimmat suojelukohteet, säilytetään perinneympäristöjä ja perinnebiotooppeja ja parannetaan muun muassa pölyttäjien elinoloja. Ekologista kompensatiota kehitetään ja ympäristötietoisuutta lisätään. Luontoposiitivisuus, jota maakunta tavoittelee, on enemmän kuin luontoneutraalius, joka pyrkii minimoimaan luontokadon. Luontoposiitivisuus tavoittelee luonnon tilan kohentamista siitä, mitä se nyt on.

Varsinais-Suomen maaseutumaiseman ja monimuotoisen perinneympäristön säilymistä edistetään muun muassa tukemalla laiduntavaa kotieläintaloutta. Pölyttäjäkato uhkaa niin ruuantuotantoa kuin monimuotoisia elinympäristöjäkin. Monimuotoinen pölyttäjyhteisö lisää viljelyjärjestelmien kykyä selviytyä ilmastonmuutoksesta ja taudeista ja se on oleellinen osa kulttuurimaisemaa ja luontokokemusta. Pölyttäjien elinoloja tulee parantaa niin kaupungeissa ja maaseudullakin. Torjunta-aineiden käyttöä onkin tarpeen vähentää

ja luonnonmukaista tuotantoa lisätä uudistavan maatalouden myötä. Paras luontoympäristö saavutetaan, kun yhdistetään useiden toimijoiden voimat luontokadon pysäyttämiseksi ja luonnon tilan parantamiseksi.

Vuonna 2030 Varsinais-Suomessa on Suomen parhaat kulttuuripalvelut ja vaikuttavimmat kulttuuriympäristöt. Kulttuuri vahvistaa identiteettiä, luo hyvinvointia ja taloudellista arvoa. Taide ja kulttuuri tarjoavat elämyksiä sekä paikallisille että matkailijoille. Kulttuuripalvelut ja -matkailu tukevat monikielisyttä, vuoropuhelua ja maaseudun elinvoimaa.

Palvelujen kehittämisessä varmistetaan, että matkailijoiden houkuttelemisen lisäksi palvelut rikastuttavat paikallisidentiteettiä ja paikallista kulttuurielämää. Kulttuurin monimuotoisuus tukee maakunnan monikielisyttä ja luo edellytykset kulttuurienväliselle dialogille. Taiteella ja kulttuurilla on henkistä huoltovarmuutta vahvistava rooli kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta: toimijoiden yhteistyö mahdollistaa uusien elämyspalvelujen ja kulttuurituotteiden luomisen.

Maakunnan luonnon- ja kulttuuriperintöä hyödyntävä kulttuurimatkailu tarjoaa kestäviä ja ainutlaatuisia elämyksiä. Maakunnassa on paljon vanhaa kulttuurimaisemaa, rakennusperintöä, vahvaa ruokakulttuuria ja hyvät edellytykset maaseudun elinvoimaa vahvistavalle kylämatkailulle. Monet Varsinais-Suomessa sijaitsevat museo- ja kulttuurikohteet ovat vierailijamääriltään Suomen suosituimpien joukossa. Kulttuuripalveluiden tavoitteita edistetään muun muassa maakunnallisella kulttuuristrategialla ja matkailustrategialla.

Tavoitteet vuoteen 2030:

- **Saaristomeren tila paranee tehokkaiden toimien ansiosta.**
 - Toteutetaan vesistöjen tilaa parantavia toimia koko Saaristomeren valuma-alueella luonnon ennallistamiseksi ja vesien hyvän tilan saavuttamiseksi.
 - Tehostetaan toimijoiden yhteistyötä ja luodaan maakunnan asukkaille ja mökkiläisille mahdollisuuksia osallistua Saaristomeri-työhön ja sen tukemiseen.
 - Tehdään Saaristomeren tilan parantamiseen tähtäävästä toiminnasta näkyvää ja arvostettua.
 - Tehdään Saaristomeren valuma-alueesta ravinteidenkierron esimerkkialue.

- **Varsinais-Suomessa luonnon itseisarvo on tunnustettu ja luonnon monimuotoisuus vahvistuu.**
 - Varsinais-Suomi etenee kohti luontoposiitiivisuutta.
 - Edistetään Varsinais-Suomen maaseutumaiseman ja monimuotoisen perinneympäristön kehitystä ja historiallisten kerrostumien säilymistä.
 - Tunnistetaan maankäytön kehittämiskohteiden haitalliset luontovaikutukset ja minimoidaan rakentamisesta aiheutuva luonnonarvojen heikentyminen.

- **Varsinais-Suomessa on Suomen parhaat kulttuuripalvelut ja lumoavimmat kulttuuriympäristöt.**
 - Yhteiskehitetään uusia elämyspalveluja ja kulttuurituotteita taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä yritysten ja julkisten toimijoiden kanssa.
 - Tuotetaan tietoa Varsinais-Suomen rakennusperinnöstä ja kulttuuriympäristöistä sekä maakunnan asukkaille että matkailijoille.

5. Älykkään erikoistumisen strategia 2026–2029

Maakunnan tulevaisuuskuvien, vahvuuksien ja kehittämisteemojen kuvaamisen lisäksi maakuntastrategiassa tunnistetaan ne aiheet ja alat, joissa maakunnassa syntyy ja on syntymässä uusia innovaatioita, ja joissa olemme erityisen kilpailukykyisiä. Tätä osiota kutsutaan älykkään erikoistumisen strategiaksi Euroopan unionin politiikkamallin mukaisesti.

Älykkään erikoistumisen strategioiden tavoitteena on luoda ja vahvistaa alueellisia innovaatioekosysteemejä, joiden avulla alueet voivat tukea tutkimuksen ja kehittämisen muutosta alueelliseksi kasvuksi, sekä uudistua ja ohjata toimintaa ja rahoitusta sinne, missä uudet innovaatiot syntyvät. Lisäksi älykkään erikoistumisen toiminnan tavoite on vahvistaa eurooppalaisten alueiden keskinäistä koheesiota ja vahvistaa koko Euroopan asemaa globaalissa kilpailussa.

Älykäs erikoistuminen keskittyy kilpailukyyn kasvattamiseen innovaatioita tukemalla. Innovaatioilla ei tarkoiteta vain tuotteita ja tavaroita, vaan myös palveluja, prosesseja ja sosiaalisia innovaatioita. Vaikka vahva kilpailukyky rakentaa alueen ja sen toimijoiden taloudellista menestystä, oleellisessa roolissa älykkäässä erikoistumisessa on innovaatioiden kautta toteutuva Euroopan sosiaalinen ja ympäristöllinen kestävyys ja uudistuminen.

Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2026–2029 koostuu viidestä painopisteestä: merelliset ratkaisut, ruokainnovaatiot ja ruokaturva, vaativat terveysratkaisut, älykkäät ratkaisut ja talouden kestävyys siirtymä. On toivottavaa rakentaa yhteistyötä ja innovaatioita painopisteiden välisessä yhteistyössä.

Eurooppalaisessa aluejaottelussa Varsinais-Suomi kuuluu Etelä-Suomen suuralueeseen yhdessä Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kanssa. Ohjelmakaudella tavoitteena onkin tiivistää älykkään erikoistumisen yhteistyötä ja tiedonvaihtoa suuralueen sisäisesti työn vaikuttavuuden lisäämiseksi. Yhteisen kehittämisen teemoja voivat olla muun muassa bio- ja kiertotalous, hiilineutraalit energiaratkaisut sekä kestävä ruokajärjestelmä, kuitenkin aina kunkin maakunnan omiin painopisteisiin ja tarpeisiin perustuen. Läpileikkaavana teemana maakunnilla toistuu kokonaisturvallisuus. Suuralueyhteistyön lisäksi Varsinais-Suomi tunnistaa innovaatio- ja yhteistyömahdollisuuksia aktiivisesti myös muissa teemoissa, ja myös muiden suomalaisten ja eurooppalaisten alueiden kanssa.

5.1. Merelliset ratkaisut

Varsinais-Suomi haluaa olla maailman innovatiivisin meriteollisuusmaakunta. Meriteollisuudella on maakunnassa pitkä perinne, ja esimerkiksi Meyer Turun telakan historia ulottuu lähes 300 vuoden päähän. Tänä päivänä maakunnan huippuosaajat ja monipuolinen alihankintaverkosto valmistavat maailmanluokan risteilijöitä Välimeren ja Karibian merille. Yhdessä Varsinais-Suomen ja Satakunnan meriteollisuussektorit työllistävät 8 000 henkilöä noin 450 yrityksessä, mikä tarkoittaa noin 26 % koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista! Alan yrityksistä 39 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 30 prosenttia.

Merelliset ratkaisut -painopiste tarkoittaa Varsinais-Suomessa yhteistyötä ja innovaatiokehitystä erityisesti liittyen laivanrakennukseen, risteilyaluksiin ja autonomisiin aluksiin. Tähän työhön tarvitaan toimittajia, suunnittelu-, ohjelmointi-, järjestelmä- ja laiteosaajia ja uusia ratkaisuja. Telakoiden ja satamien infrastruktuurin ja toimitusketjujen, sekä korjaustoimintojen, sekä tarvittavan logistiikan kehittäminen ovat oleellisessa roolissa.

Älykkään erikoistumisen yhteistyöllä haetaan uusia innovaatiota niin tuotteisiin, toimintatapoihin kuin palveluihinkin, jotka kehittävät merellistä osaamistamme yhä kestävämmäksi ja kilpailukykyisemmäksi. Uudet innovaatiot syntyvät asiantuntijoiden laadukkaissa ekosysteemeissä ja kokeiluhubeissa, sekä kansallisia ja kansainvälisiä arvoketjuja rakentaen.

Uusia innovaatiota tavoitellaan Varsinais-Suomessa esimerkiksi laivojen ja alusten liikkumisen kehittämiseen vaihtoehtoisia polttoaineita ja puhdasta sähköä käyttäen. Hiilineutraalisuuteen pyritään sekä itse uusissa laivoissa että koko rakennusprosessissa. Virtuaaliset testialustat ja autonomiset alukset mahdollistavat edelläkävijyyden jopa globaalilla tasolla. Merellisiin ratkaisuihin liittyy oleellisesti myös kaksikäyttömahdollisuuksien kehittäminen ja erilaiset merelliset puolustus- ja turvallisuusteknologioihin liittyvät ratkaisut.

Painopiste englannin kielellä: Maritime Solutions.

5.2. Ruokainnovaatiot ja ruokaturva

Varsinais-Suomen tavoite on olla ruokaturvaa ja hyvinvointia edistävän ruokajärjestelmän uudistaja. Ruokaketjulla on maakunnassa merkittävä aluetaloudellinen rooli, sillä se työllistää yli 16 000 ihmistä. Toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun. Varsinais-Suomi on myös ruokalähtöisen kestävä kehityksen edelläkävijöitä maassamme.

Ruokaturva on tärkeä osa suomalaista ja eurooppalaista kokonaisturvallisuutta. Ruokaturva tarkoittaa kaikkien ihmisten pääsyä käsiksi ruokaan. Tämä edellyttää, että ruoan tuotanto on turvattu ja sitä tukeva infrastruktuuri ja ekosysteemi toimivat ja kehittyvät vastaamaan ajan tarpeisiin. Varsinais-Suomessa panostetaan ruokainnovaatioiden ekosysteemin kehittämiseen myös eurooppalaisen yhteistyön keinoin.

Uusia innovaatioita tavoitellaan Varsinais-Suomessa erityisesti uudistavan maatalouden, kestävä ja ennakoivan ruoantuotannon, uusien viljelykasvien ja -tapojen, tutkimusperustaisen tuotekehityksen, sekä erikoistuotteiden osalta. Varsinais-Suomessa kehitetään ratkaisuja kuluttajalähtöisesti ja yksilöllisesti. Erityisesti panostamme terveyttä ja hyvinvointia edistäviin tuotteisiin, ruokavalintoihin vaikuttamiseen, vaikutusperustaiseen mallintamiseen, ravitsemusratkaisuihin ja hyvinvointiin. Ruokaturvaa ja huoltovarmuutta vahvistavat innovaatiot ovat osaamisemme ydintä myös tulevaisuudessa.

Painopiste englannin kielellä: Food Innovations and Food Security.

5.3. Vaativat terveysratkaisut

Varsinais-Suomessa on maan vahvin lääkekehityksen keskittymä ja alue on johtava vaativien terveysratkaisujen kehittäjä. Varsinais-Suomen pitkjänteinen ja monitieteinen huippututkimus on luonut pohjan monipuoliselle yritystoiminnalle, jonka liiketoiminnan kaupallistamista ja kansainvälistymistä tuetaan eri keinoin.

Seudulla toimii yli 100 terveysalan yritystä, jotka muodostavat noin viidenneksen maakunnan teollisuuden liikevaihdosta ja työllistävät saman verran alueen teollisesta työvoimasta. Peräti 21 Suomessa markkinoille tulleesta 22 lääkkeestä on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä. Lisäksi yli 75 % Suomen lääkeviennistä ja noin puolet diagnostiikkaviennistä tulee alueelta. Suomen Lääkekehityskeskus toimii Turusta käsin.

Varsinais-Suomen asemaa vahvistavat myös sen rooli kansallisissa ja kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa, sekä pitkjänteiset panostukset tulevaisuuden osaamiseen ja teknologioihin, kuten tekoälyyn, synteettiseen sosiaali- ja terveystietoon, kuvantamiseen, sekä kestävään kehitykseen. Alueella toimii esimerkiksi

kuvantamisen tutkimusinfrastruktuurin Euro-Biolumagingin kansainvälinen päämaja (ERIC) sekä sen Suomen toimintojen johto (yksi Suomen kuudesta majakkainfrastruktuurista).

Vaativat terveystratkaisut viittaavat potilaille, terveydenhuollon ammattilaisille ja terveystalvelujen tarjoajille suunnattuihin ratkaisuihin, joilla tuetaan hoitotyötä, diagnostisia prosesseja, tai potilaan päivittäistä arkea sairauden kanssa. Ratkaisujen kehittäminen on säänneltyä ja se edellyttää korkeaa asiantuntemusta ja tarkkuutta.

Lääketuotteiden ohella, tämän kaltaisia ratkaisuja ovat mm. kehittyneet diagnostiikkatyökalut, kuten tekoälypohjaiset kuvantamisanalyysit ja tietojärjestelmäratkaisut, jotka tukevat kliinistä päätöksentekoa tai hoidon vaikuttavuuden seuranta. Keskeisessä roolissa erilaisten ratkaisujen kehittämisessä on tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminta ja sitä tukeva koulutus alueen korkeakouluissa ja muut innovaatioita tukevat toiminnot, joissa ovat mukana myös yritykset.

Ratkaisuja ei ole suunnattu ensisijaisesti kuluttajille (pl. itsehoitotuotteet), vaan ne tukevat terveydenhuollon ammattilaisten päivittäistä työtä, parantavat hoidon laatua ja potilasturvallisuutta, sekä tehostavat palveluntuotantoa ja uusien innovaatioiden perustana olevaa tutkimus- ja kehitystyötä. Etenkin tietoteknisten ratkaisujen osalta käyttö vaatii usein integrointia olemassa oleviin järjestelmiin, koulutusta ja jatkuvaa kehittämistä.

Uusia innovaatioita tavoitellaan Varsinais-Suomessa laajasti lääkekehityksen ja -teknologian, diagnostiikan ja bioteknologian aloilla, mutta erityisesti monialaisen kuva-analyysin, synteettisen datan, naisten terveyden ja terveyden tasa-arvon, kvanttiteknologioiden, sekä kaksikäyttöratkaisujen osalta. Kiinnostava kokonaisuus on myös lääke- ja terveysteknologiaosaamisen yhdistäminen poikkisektoraaalisesti esimerkiksi ravintoon ja ravitsemukseen liittyviin ratkaisuihin.

Painopiste englannin kielellä: Professional Health Solutions.

5.4. Älykkäät ratkaisut

Digitaaliset teknologiat levittäytyvät tulevaisuudessa yhä syvemmälle yhteiskunnan toimintoihin ja käyttämiimme tuotteisiin ja palveluihin. Tekoälyä hyödynnetään jo nyt paljon laajemmin kuin mitä kielimallien tuoma generatiivinen tekoäly mahdollistaa. Tekoälyalgoritmit tarkoittavat tekstien ja kuvien tuottamisen lisäksi muun muassa paremmin toimivia sähköhammasharjoja ja tehokkaampia robottipölynimureita. Kehittyneitä tietoteknisiä ratkaisuja löytyy yhä useammista tuotteista. Näiden älykkäiden ratkaisujen kehittämiseen tarvitaan syvällistä erityisosaamista ja ennen kaikkea tutkimustiedon kaupallistamista.

Varsinais-Suomessa älykkäästi teollisuutta ja palveluja uudistavien ratkaisujen kehittäminen on kasvanut nopeasti. ICT-ala on yksi maakunnan nopeimmin kasvavista toimialoista. Alan yritysten liikevaihto kasvoi vuosina 2020–2024 yli 50 prosenttia. Digitaalisten ja tietoteknisten ratkaisujen tutkimus ja kehittäminen Turun yliopistolla on vahvistunut teknillisen tiedekunnan perustamisen myötä, ja erityisesti tekoälytutkimus on Turussa vahvaa. Turun yliopistolla tehdyn tutkimustoiminnan tuloksena syntynyt maan tunnetuin tekoäly-yritys Silo AI myytiin Yhdysvaltoihin 655 miljoonalla dollarilla, suomenkielisten kielimallien kehittämisessä tehdään uraauurtavaa työtä TurkuNLP-tutkimusohjelmassa ja Turun korkeakoulut tarjoavat monitieteistä tekoälyyn liittyvää koulutusta.

Tekoälyalgoritmeihin perustuvien teknologioiden lisäksi älykkäät ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi virtuaalisuuden, kyberosaamisen ja terveys- ja kvanttiteknologian ratkaisuihin sekä drooni-, paikkatieto- ja kaukokartoitusteknologioihin. Keskeisessä roolissa kaikkien älykkäiden ratkaisujen taustalla on kuitenkin data. Ilman laadukasta dataa älykkäiden ratkaisujen kehittäminen ja hyödyntäminen jää auttamatta vaillinaiseksi. Avoimen datan saatavuus ja yhteen toimivuus on tärkeää, mutta yhä merkittävimmiiksi kasvavat kaupallisen datan hyödyntämisen mahdollistamat datan suojausteknologiat sekä data-avaruuDET, joissa datan tuottajat voivat tarjota omia tietoaisteistojaan muiden toimijoiden saataville myös kaupallisesti.

Varsinais-Suomessa halutaan tulevaisuudessa vahvistaa kansainvälisesti merkittävän digitaalisten teknologioiden tutkimustoimintaan pohjautuvien älykkäiden tuotteiden ja palveluiden kehittämistä ja kaupallistamista. Innovaatioita voi syntyä myös puolustus- ja turvallisuusteknologioihin liittyen. Tätä varten on vahvistettava älykkäiden ratkaisujen ekosysteemiä, jossa maakunnassa olevaa vahvaa teknologista osaamista hyödynnetään yhä laajemmin teollisuudessa ja jossa vuorovaikutus alan toimijoiden välillä on saumatonta.

Painopiste englannin kielellä: Smart Solutions.

5.5. Talouden kestävyys siirtymä

Vihreällä siirtymällä, eli muutoksella kohti ekologisesti kestävästä taloutta, on suuri rooli Euroopan unionin ja Suomen talouden kestävyys siirtymässä. Vihreän siirtymän kautta Suomeen ja Varsinais-Suomeen luodaan uutta tuotannon ja talouden rakennetta, joka tuo kestävästi kilpailukykyä ja omavaraisuutta tulevaisuudessakin.

Moderni teollisuus on vihreän siirtymän ytimessä, ja se luo painetta sekä infrastruktuurin että osaamisen kehittämisen. Käytännössä vihreä siirtymä ilmenee biotalouden, kiertotalouden, sekä puhtaaseen teknologiaan liittyvän yritystoiminnan kehityksenä. Varsinais-Suomessa on käynnistynyt näihin teemoihin liittyviä mielenkiintoisia yritysaihoita, jotka tähtäävät teknologian skaalaamiseen teolliseen mittakaavaan. Maakunnan toimijoiden vahvuus on korkean teknologian osaaminen, ja sitä kautta korkean arvon lopputuotteiden valmistus. Esimerkkinä vetytalous, joka Varsinais-Suomessa ei tarkoita pelkästään vedyn tuottamista, vaan vedyn jatkojohdannaisten, kuten kemikaalien ja materiaalien tuottamista hyödyntäen seudun vahvaa kemian ja tekniikan osaamista sekä kokoonpano- ja prosessiosaamista. Varsinais-Suomessa on siis kaikki edellytykset luoda uusia innovaatioita ja kestävästä teollisen mittakaavan liiketoimintaa, ja tämän kautta vahvistaa maakunnan elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä, kestävästi.

Varsinais-Suomessa rakennetaan vastuullisen ja tuottavan liiketoiminnan ekosysteemiä, jonka edelläkävijäksi tähtäämme. Ekosysteemien ytimessä on teknologiaosaaminen ja investoinnit, ja tavoitteena kansainvälisesti kilpailukykyinen ja kestävä liiketoiminta. Yritykset tähtäävät korkean jalostusarvon tuotteiden ja palveluiden tuotantoon. On tärkeää, että liiketoimintaa, tuotantoa ja taloutta kehitetään maakunnassa kohti toimintatapoja, joiden avulla edistetään kestävyys siirtymää: vähennetään kuormitusta ja toimitaan planetaarisia rajoja kunnioittaen. Tuetaan irtikytkennän keinoja, joilla talous voi kasvaa ja kehittyä samalla kun luonnonvarojen kulutus vähenee. Elinvoiman tulee olla kestävä.

Uusia innovaatioita tavoitellaan Varsinais-Suomessa erityisesti korvaavan tai vaihtoehtoisen tuotannon kehittämiseksi. Varsinais-Suomessa halutaan, että elinkeinot menestyvät ja ovat kilpailukykyisiä, mutta kestävästi. Erityisen tärkeää on vihreän siirtymän edistäminen, myös sosiaalisten innovaatioiden keinoin. Vihreän siirtymän innovaatioita tavoitellaan muun muassa kiertotalouteen ja resurssiviisauteen, sekä puhtaaseen energiaan (esim. vety) ja sähköistyvään liikenteeseen ja akkukehitykseen liittyen. Tämä tuo joustavuutta ja huoltovarmuutta maakunnan elinkeinoihin.

Varsinais-Suomelle on tärkeää, että myös maakunnalle ainutlaatuisen Saaristomereen ja saaristoon liittyviä toimintatapoja kehitetään kaikin tavoin kestävämmäksi. Tämä tarkoittaa ravinteiden kiertotaloutta, kestävästä matkailua, ja esimerkiksi kestävästä rakentamisesta koko maakunnassa.

Painopiste englannin kielellä: Sustainability Transition in Economy.

6. Strategian toteutus ja seuranta

Varsinais-Suomen strategia 2040+ toteutuu varsinaissuomalaisten ihmisten aktiivisuuden ja yhteistyön kautta. Strategian teemoihin on mahdollista hakea rahoitusta useista kansallisista ja kansainvälisistä ohjelmista, mutta ratkaisevaa on se, miten onnistumme yhteistyössä ja yhteisen hyvän tavoittelussa. Toteutuksen seuranta tehdään koko ohjelmakauden ajan, jotta voidaan reagoida mahdollisiin muutoksiin ja asettaa panoksia sinne, missä niitä erityisesti tarvitaan.

Toteutuksen aikana ja erityisesti viestinnässä on huomioitava, että strategialla on useita käyttäjäryhmiä: kunnat, luottamushenkilöt, rahoituksen hakijat, viranomaiset, yhteistyökumppania etsivät, oman organisaation strategian kehittäjät, viestijät ja median edustajat, sekä kuntalaiset. Toteutuksessa huomioidaan ryhmien tarpeet ja toiveet. On oleellista, että niin tekijät kuin päättäjätkin (Varsinais-Suomessa, Suomessa ja Euroopassa) saavat Varsinais-Suomen strategiasta ja tavoitteista tarvitsemansa tiedon!

6.1. Varsinais-Suomen kehittäjäfoorumi

Varsinais-Suomessa on pitkä kokemus tietoisesta ja suunnitelmallisesta strategiayhteistyöstä. Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin peruskivi muurattiin maakuntaohjelmakaudella 2014–2017, sen rakennetta vahvistettiin toiminta- ja viestintäkanavilla kaudella 2018–2021, ja toimijajoukkoa laajennettiin kaudella 2022–2025. Kumppanuustyön mallimme on ainutlaatuinen Suomessa.

Maakuntaohjelmakauden 2026–2029 aikana rakennamme kumppanuudesta ponnistavan, aikaisempaa aktiivisemmän ja yhä monitoimijaisemmän Varsinais-Suomen kehittäjäfoorumin. Kehittäjäfoorumin muodostavat jatkossakin maakunnan kymmenet verkostot ja työryhmät, joissa toimii satoja asiantuntijoita. Substanssikysymysten lisäksi yhdessä haetaan laajalla rintamalla ratkaisuja ja näkökulmia maakuntaa haastaviin ja muutosta vauhdittaviin ilmiöihin ja trendeihin.

Taulukossa 2 kuvataan verkostojen ja työryhmien kiinnittymistä Varsinais-Suomen strategian tavoitteisiin. Taulukko ei ole tyhjentävä kuvaus kaikista maakunnan verkostoista, vaan lähtökohta työlle vuonna 2025. Myös tavoitteiden ajankohtaisuus kussakin verkostossa, toteutukseen osallistuminen tai muu tapa edistää toimenpiteen toteutumista elää ohjelmakauden aikana, kun uusia näkökulmia ja tarpeita syntyy.

[Visuaalinen kuvaus strategiayöhön osallistuvista organisaatioista ja verkostoista tulossa myöhemmin.]

Taulukko 2: Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden toteuttamiseen osallistuvia verkostoja.

	Kasvuhakuinen yritystoiminta	Edistykselliset murrosteknologiat	Kestävä ruoka- ja resurssitalous	Yrittäjä- ja osaaajamyönteisyys	Toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet	Erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta	Osaava kansalaisuus	Hyvinvointi ja hyvä elämä	Monimuotoinen tuonto ja yhteinen kulttuuriympäristö	ÄES: Merelliset ratkaisut	ÄES: Ruokainnovaatiot ja ruokaturva	ÄES: Vaativat terveysratkaisut	ÄES: Älykkäät ratkaisut	ÄES: Talouden kestävyys siirtymä
Alueidenkäytön yhteistyöryhmä			X		X			X						
Avoimen tiedon verkosto		X											X	
Ennakointiakatemia				X			X							
Huoltovarmuusorganisaatio (aluetoimikunnat)		X	X		X			X						
Kiertotalousfoorumi			X											X
Kulttuuritoimikunta						X		X	X					
Kulttuuriympäristötyöryhmä						X		X	X					
Liikennejärjestelmäsuunnitelman seurantarayhmä					X			X						
Lounais-Suomen metsäneuvosto	X		X	X					X					
Lääke- ja terveysteknologiaryhmä	X	X						X				X		
Matkailufoorumi					X	X								
Merialan asiantuntijaryhmä	X	X		X	X					X				
MYR-elinkeinojaosto	X	X	X	X						X			X	X
MYR-ilmastovastuujasto			X						X					X
MYR-järjestöjaosto						X	X	X	X					
MYR-koulutusjaosto				X			X	X						
MYR-maaseutujaosto			X			X		X			X			
Ruokakehittäjien foorumi	X		X								X			
Saaristotoimikunta					X	X			X					
Turun kauppakamarin valiokunnat	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Vesien ja merenhoidon yhteistyöryhmä									X					
Vesistökuunnostusverkosto									X					

6.2. Rahoitus ja resurssit

Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden toteutumista edistetään kuntien, yritysten ja monien muiden toimijoiden omilla panostuksilla, valtion rahoituksella sekä Euroopan unionin että kansallisella hankerahoituksella.

EU-rahoituksen osalta meneillään oleva ohjelmakausi kattaa vuodet 2021–2027, joten rahoituskausi katkeaa maakuntaohjelman toteutuksen puolivälissä. Maakuntaohjelma ohjaa vahvasti maakunnan omassa päätösvallassa olevan rahoituksen suuntaamista. Rahoittajat (Varsinais-Suomen liitto ja Lounais-Suomen elinvoimakeskus) käyvät maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä yhdessä läpi kaikki saapuneet hankehakemukset ja arvioivat siinä yhteydessä niiden kytkeytymisen maakuntaohjelman toteutukseen. Maakunnan omaa kansallista kehittämisrahoitusta ei todennäköisesti ole käytössä ainakaan nykyisen

hallituskauden aikana. Valtakunnallisesti kilpailusta kansallisesta rahoituksesta merkittävässä roolissa on Business Finlandin rahoitus.

Kansainvälistä rajat ylittävään toimintaan tarkoitettua Interreg-ohjelmien rahoitusta on käytetty vahvasti etupainotteisesti, joten sitä on vain vähäisessä määrin käytössä vuosille 2026–2027. Suoraan EU:sta haettava rahoitus tarjoaa mahdollisuuksia isojen kansainvälisten hankekokonaisuuksien toteuttamiseen. Menestyminen kovassa kilpailussa vaatii mukanaoloa vahvoissa kansainvälisissä hankekonsortioissa.

EU-ohjelmakauden 2028–2034 rahoituksesta on julkaistu Euroopan komission linjaukset. Kansalliseen ja alueelliseen suunnitelmaan perustuva kokonaisuus sisältäisi mm. nykyiset rakennerahasto-ohjelmat, maatalouden kehittämiseen liittyvän rahoituksen, suorat viljelijätuet, Interreg-rahoituksen ja rajaturvallisuuden. Jäsenvaltioiden tulee toimittaa ehdotuksensa kansallisesta ja alueellisesta suunnitelmasta helmikuuhun 2028 mennessä. Tämän ns. kansallisen kirjekuoren lisäksi budjettiesitys sisältää EU:sta keskitetysti hallinnoitavan kilpailukykyä tukevan rahoitusosion (mm. Horisontti, Erasmus+ CEF ja puolustusrahoitus). Budjetti pitää sisällään myös Globaali Eurooppa -rahoituskokonaisuuden ja erillisenä myös Ukrainan jälleenrakentamisen tuen. Nämä ovat komission esityksiä ja edessä on pitkät neuvottelut rahoituskehiksen lopullisesta sisällöstä. Nähtäväksi jää, milloin eri ohjelmien toteutus saadaan käyntiin ja miten niitä ehditään hyödyntämään tämän maakuntaohjelman toteutuksessa.

6.3. Strategian seuranta

Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuksesta vastaavat suurelta osin varsinaissuomalaiset verkostot ja toimijaryhmät. Verkostojen kautta tapahtuva toteutus asettaa haasteita strategian seurannalle. Seurannassa ei ole mahdollista hyödyntää yhden organisaation oman toiminnan tuottamia mittareita, eikä pelkillä tilastoindikaattoreilla ole mahdollista päästä suoraan kiinni tehtyjen toimien vaikuttavuuteen. Tämän vuoksi Varsinais-Suomen strategian toteutumista seurataan yhdistämällä kolme eri seurantatapaa: Maakuntien EVP-indeksi, Varsinais-Suomen barometri sekä verkostojen tekemä toimenpiteiden toteutumisen arviointi.

6.3.1. Maakuntien EVP-indeksi

Aluekehityksen tarkastelussa huomio on viime vuosina keskittynyt alueiden elinvoimaan, vetovoimaan ja pitovoimaan, joiden kautta rakentuvat myös Varsinais-Suomen strategian kärkitavoitteet. Näiden ilmiöiden tarkastelemiseksi konsulttitoimisto FCG ja sen osana toimiva MDI ovat kehittäneet kuntien elinvoima-, vetovoima- ja pitovoimaindeksin (EVP-indeksi). Tämän rinnalle on Varsinais-Suomen strategian seurantaan varten kehitetty uusi maakuntien EVP-indeksi, jonka avulla on mahdollista luoda kattava tilannekuva Varsinais-Suomen aluekehityksestä elinvoiman, vetovoiman ja pitovoiman näkökulmista sekä vertailla Varsinais-Suomen aluekehityksen potentiaalia suhteessa muihin maakuntiin.

Maakuntien EVP-indeksin avulla tarkastellaan maakunnan sijoittumista suhteessa muihin maakuntiin. Se ei ole absoluuttinen aluekehityksen mittari, vaan indeksin arvot vaihtelevat välillä 0–100. Indeksien jokaisessa muuttujassa maakunnat asetetaan järjestykseen niin, että parhaiten menestyvä maakunta saa pistemäärän 100 ja heikoimmin menestyvä pistemäärän 0. Muut maakunnat skaalataan näiden väliin niiden saamien muuttujan arvojen mukaisesti. EVP-indeksin pistemäärä on kaikkien muuttujien pistemäärien keskiarvo. Jos maakunta olisi jokaisessa muuttujassa maan kärjessä, se saisi 100 indeksipistettä. Vastaavasti jokaisen muuttujan vertailussa hänelle jäänyt saisi indeksissä 0 pistettä. Näin ollen parhaiten sijoituville maakunnille kasaantuu indeksin muuttujien kärkisijoja ja heikosti pärjääville maakunnille heikkoja sijoituksia.

Maakuntien EVP-indeksi muodostuu seuraavien muuttujien uusimmista saatavilla olevista tiedoista. indeksi on yhä kehitysasteella ja sen muodostamisessa käytettävät muuttujat saattavat muuttua ohjelmakauden aikana.

Elinvoimaindeksi

1. 15–64-vuotiaiden työllisyysaste
2. Avoimen sektorin osuus alueen työpaikoista
3. Yksityisen sektorin työpaikkamuutos kolmen viimeisen tilastovuoden aikana
4. BKT asukasta kohden
5. TK-menot asukasta kohden laskettuna
6. Asukkaiden käytettävissä olevat nettotulot
7. Väestön koulutustasomittain
8. Yritystiheys 1000 asukasta kohden laskettuna
9. Taloudellinen huoltosuhde
10. Kansallinen terveysindeksi

Vetovoimaindeksi

1. Maakuntien välinen tulomuutto kolmen viimeisen tilastovuoden aikana %
2. Maahanmuutto Suomeen kolmen viimeisen tilastovuoden aikana %
3. Väestönmuutos kolmen viimeisen tilastovuoden aikana %
4. Väestönmuutos Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan %
5. Väestöllinen huoltosuhde
6. Vieraskielisten osuus väestöstä
7. Valmistuneiden asuntojen määrä suhteessa 10 000 asukkaaseen kolmen viimeisen tilastovuoden aikana
8. Yöpymisten absoluuttinen määrä
9. Korkeakoulujen kaikkien hakijoiden määrä
10. Vieraskielisten uusien opiskelijoiden osuus kaikista uusista opiskelijoista

Pitovoimaindeksi

1. Maakuntien välinen lähtömuutto kolmen viimeisen tilastovuoden aikana %
2. Maastamuutto Suomesta kolmen viimeisen tilastovuoden aikana %
3. Vapaa-ajan asuntojen määrä suhteessa 1000 vakituiseen asukkaaseen
4. Ylemmän korkeakoulututkinnon ja AMK-tutkinnon suorittaneiden jääminen koulutusmaakuntaan kolme vuotta valmistumisen jälkeen
5. 18–64-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten työllisyysaste
6. Elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus kolmen viimeisen tilastovuoden aikana
7. Koulunkäynnistä pitävien osuus 4. ja 5. luokan oppilaista kolmen viimeisen tilastovuoden aikana
8. Kirjastolainat per asukas
9. Myydyt teatteriliput 100 asukasta kohti kolmen viimeisen tilastovuoden aikana
10. Kestävän liikenteen YKR-vyöhykkeillä asuvien osuus koko maakunnan väestöstä

6.3.2. Varsinais-Suomen barometri

Verkostot ovat Varsinais-Suomen strategian toteutuksen keskiössä, ja toteutukseen osallistuvilla toimijoilla on myös paras näkemys strategian eri tavoitteiden toteutumisesta. Tämän vuoksi verkostojen ja sidosryhmien asiantuntemuksella on keskeinen rooli strategian tavoitteiden toteutumisen seurannassa. Tavoitteiden toteutumista seurataan vuosittain tehtävällä barometrikyselyllä, jossa maakunnassa toimivat verkostot ja Varsinais-Suomen liiton sidosryhmät ja arvioivat kunkin tavoitteen toteutumisastetta sekä tavoitteen merkitystä

maakunnan kehittämiseksi. Barometrikysely toteutetaan Varsinais-Suomen liitossa käytössä olevalla Zeffi-kyselytyökalulla vastaavalla tavalla kuin edellisten ohjelmakausien aikana tehty kumppanuusbarometrikyselyt.

6.3.3. Toimenpiteiden toteutumisen seuranta

Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden toteutumista tarkastellaan toimijoiden asiantuntijanäkemyksen lisäksi toimenpiteiden edistymisen seurannalla. Toimenpiteiden seurannassa hyödynnetään niin ikään verkostojen arvioita toimenpiteiden toteutumisasteista. Tiedot kerätään vuosittain verkostojen avaintoimijoilta Varsinais-Suomen liiton toimesta. Toimenpiteiden toteutumisastetta arvioidaan prosentuaalisesti viisiportaisella asteikolla (0 % ei käynnistynyt, 25 % toteutus alkuvaiheessa, 50 % toteutus puolivälissä, 75 % toteutus lähes valmis tai 100 % toimenpide toteutettu). Toteutumisaste on asiantuntija-arvio, mutta sen ilmoittaminen prosentteina mahdollistaa toimenpiteiden keskimääräisen toteutusasteen tarkastelun myös tavoitteittain ja kärkitavoitteittain.

6.3.4. Rahoitusportfoliot

Varsinais-Suomen rahoitusportfoliot kuvaavat, miten maakunnassa jaettava, viranomaisten hallinnoima ja Varsinais-Suomeen kohdistuva rahoitus jakaantuu erityisesti maakuntaohjelmasta nousevien asiakokonaisuuksien välillä. Seuranta toteutuu Varsinais-Suomen liiton, Varsinais-Suomen ja Keski-Suomen ELY-keskusten (jatkossa elinvoimakeskukset) ja Turun kaupungin yhteistyössä.

Euroopan unionin rahoituskaudella 2021–2027 mukana seurannassa olevat rahoitusohjelmat ovat:

- AKKE Alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukemisen määräraha
- EAKR kehittämishankkeet, investointihankkeet ja yritystuet (Etelä-Suomi)
- ESR+ kehittämishankkeet ja yritystuet (Länsi-Suomi)
- Maaseuturahoituksen kehittämishankkeet, investointihankkeet, yritystuet, Leader-hankkeet
- EMKVR kehittämishankkeet, investointihankkeet ja yritystuet
- Turun kaupungin ekosysteemisopimus, Innokaupungit

Rahoituksen jakaminen portfolioihin on yksi tapa seurata maakuntaohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutusta. Portfolioiden avulla rahoitus tehdään näkyväksi ja tuetaan viranomaisten keskinäistä yhteistyötä rahoituksen suuntaamiseen liittyen. Portfoliot eivät sisällä kaikkein pienimpiä myönnettyjä rahoituksia ja niiden antama euromääräinen summa on kokoava ja suuntaa antava. Ne sisältävät alkuperäisessä päätöksessä myönnetyn rahoituksen määrän. Lisätietoja seurannasta: www.varsinais-suomi.fi/portfoliot.

Rahoitusportfolioseuranta päivitetään tarvittavin osin Euroopan unionin monivuotisen rahoituskehysten 2028–2034 ratkaisujen mukaan.

Liitteet

Liite 1: Ympäristöselostus

Johdanto

Viranomaisen tulee SOVA-lain (laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) mukaan selvittää ja arvioida valmistelemiensa suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutukset, jos niiden toteuttaminen voi vaikuttaa merkittävästi muun muassa ihmiseen, luontoon ja sen monimuotoisuuteen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan tai luonnonvaroihin. Tätä arviointia kutsutaan suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinniksi. SOVA-arvioinnin tuloksena syntyvässä ympäristöselostuksessa kuvataan suunnitelman tai ohjelman merkittävät ympäristövaikutukset.

Tasa-arvolain mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää kaikessa toiminnassaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten on arvioitava toimintansa vaikutusta eri väestöryhmiin ja ryhdyttävä toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Tässä ympäristöselostuksessa on tarkasteltu yleistasoisesti myös näitä teemoja.

Varsinais-Suomen strategian 2040+ valmistelussa tehdyt valinnat perustuvat laajaan ja vuorovaikutteiseen prosessiin. Vaikutusten, myös ympäristövaikutusten, arviointi on sisällytetty osaksi valmisteluprosessia. Ympäristövaikutusten arviointi on tehty valmisteluprosessin aikana asiantuntija-arviona.

Varsinais-Suomen strategia koostuu kolmesta kärkitavoitteesta: kestävästi elinvoimainen Varsinais-Suomi, ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi sekä Varsinais-Suomi sinua varten. Kunkin kärkitavoitteen alle on hahmoteltu kolme tavoiteryhmää, jotka sisältävät strategiaa toteuttavat Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2026–29 toimenpiteet. Strategian läpileikkaavia teemoja on neljä: kestävä talous ja kilpailukyky, luonto ja puhdas siirtymä, kokonaisturvallisuus, sekä uudistumiskyky ja tulevaisuusvalmius. Maakunnan älykkään erikoistumisen painopisteet ovat merelliset ratkaisut, ruokainnovaatiot ja ruokaturva, vaativat terveysratkaisut, älykkäät ratkaisut ja talouden kestävyys siirtymä.

Varsinais-Suomen strategiaa luonnehtii kauttaaltaan pyrkimys kestävään kehitykseen. Kestävyys näkyy vahvasti niin strategian kärkitavoitteissa, maakuntaohjelman toimenpiteissä kuin läpileikkaavissa teemoissakin. Kärkitavoitteiden toteutuksessa huomioidaan YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelman kestävä kehityksen tavoitteet ja sitoudutaan niihin.

Varsinais-Suomen nykytila

Varsinais-Suomen ympäristöä luonnehtii monipuolisuus. Ulkosaariston karujen luotojen, monimuotoisen sisäsaariston ja rannikon, perinnebiotooppien ja lehtojen täplittämien jokilaaksojen viljelyalueiden, jääkauden jälkeensä jättämien harjajaksojen, sekä rajaseutujen erämaistenkin metsä- ja suoalueiden muodostama luonnonympäristö on hyvin vaihtelevaa ja rikasta. Maakunnassa sijaitsee neljä kansallispuistoa: Saaristomeren, Selkämeren, Teijon ja Kurjenrahkan kansallispuistot. Maakunnan ympäristön tilaa seurataan laajasti, ja tietoa jaetaan esimerkiksi Ympäristö NYT -sivuston kautta.

Suomi on sitoutunut YK:n ja EU:n monimuotoisuustavoitteisiin, joiden mukaan luonnon monimuotoisuuden väheneminen tulee pysäyttää ja kääntää elpymisuralle vuoteen 2030 mennessä. Maa- ja merialueista tulee suojella 30 %, josta kolmannes tiukasti. Varsinais-Suomen viherrakenneselvityksen mukaan maakunnan maa-alueista 3,8 % on tiukasti suojeltu ja yhteensä 5,6 % kuuluu tiukan suojelun ja rajoitetun käytön piiriin.

Merialueiden vastaavat luvut ovat 9,8 % ja 27,8 %. Monimuotoisuustavoitteiden saavuttamiseksi suojelupinta-alan kasvattamisen lisäksi luonnon monimuotoisuutta on tuettava laajasti myös suojelemattomilla alueilla. Varsinais-Suomessa on onnistuttava erityisesti erilaisten lehtojen, perinnebiotooppien, kalkkikallioiden, tiettyjen suoluontotyyppien ja savimaiden virtavesien turvaamisessa. Keskeisiä monimuotoisuustavoitteiden toteuttamisen välineitä kansallisella tasolla ovat kansallinen luonnon monimuotoisuusstrategia ja EU:n ennallistamisasetusta toimeenpaneva kansallinen ennallistamissuunnitelma. Varsinais-Suomen maakunnallinen luonnon monimuotoisuusohjelma laaditaan osana laajaa ja monivuotista Priodiversity LIFE -hanketta.

Saaristomeren heikon tilan parantaminen on maakunnan keskeinen yhteinen tavoite. Saaristomerta kuormittavat erityisesti sen valuma-alueelta tuleva rehevöitymistä aiheuttava ravinnehuuhtouma, ja se on ainut Suomen merialue Helcomin Hot Spot -listalla. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan nykyiset toimet eivät riitä parantamaan Saaristomeren tilannetta, vaan merkittäviä lisätoimia tarvitaan. Keskeisiä Saaristomeren tilan parantamisen työkaluja ovat Saaristomeri-ohjelma, vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelma ja Saaristomeren maatalouden vesiensuojelun tiekartta.

Alueellista ilmastotyötä ohjaa Varsinais-Suomen ilmastotiekartta. Varsinais-Suomessa tavoitellaan hiilineutraaliutta ja päästöjen vähentämistä 80 % vuoden 2005 tasosta vuoteen 2035 mennessä. Päästöjä on onnistuttu vähentämään vuoteen 2022 mennessä 38 %. Sähköntuotannon ilmastopäästöjä on kansallisella tasolla onnistuttu vähentämään voimakkaasti: laskennallisesti sähköntuotannosta oli vuonna 2024 päästötöntä jo 95 %. Alueellisesti energiantuotannon päästövähennykset ovat onnistuneet erityisesti kaukolämmön tuotannossa. Varsinais-Suomen jäljellä olevien päästöjen merkittävimmät sektorit ovat energiantuotanto (30 %), tieliikenne (28 %) ja maatalous (17 %). Maakunnallisen ilmastotavoitteen saavuttamiseksi vaaditaan lisää päästövähennyksiä kaikilla sektoreilla sekä merkittävää hiilinielujen ja -varastojen vahvistamista. Kansallisesti hiilinielujen tilanne on heikentynyt niin voimakkaasti, että se vaarantaa kansallisen hiilineutraaliustavoitteen 2035 toteutumisen.

Varsinais-Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistä ohjataan muun muassa maakuntakaavan, MAL-sopimuksen ja liikennejärjestelmätynön kautta. Kaupunkikehittämisen tavoitteina ovat vetovoimainen, tiivistyvä ja laadukas rakennettu ympäristö, jossa turvataan luonto-, virkistys-, maisema- ja kulttuuriarvot. Raideliikenteen kehittäminen on keskeinen liikennejärjestelmätynön tavoite, kärkinään Länsiradan toteuttamisen edistäminen ja paikallisjunaliikenteen käynnistäminen. Raide- ja muuhun joukkoliikenteeseen sekä kävelyyn ja pyöräilyyn tukeutuva liikennejärjestelmä vähentää päästöjä ja mahdollistaa yhdyskuntarakenteen tasapainoisen kehittämisen. Virkistykseen ja luontomatkailun edellytyksiä on laajasti eri puolilla maakuntaa niin kansallispuistoissa kuin niiden ulkopuolellakin. Väestön hyvinvointia ja terveyttä pyritään parantamaan yhteistyössä maakunnan eri toimijoiden kanssa, tärkeimpänä työkaluna Varsinais-Suomen alueellinen hyvinvointisuunnitelma.

Varsinais-Suomi on Suomen tärkein ruuantuotantoalue. Kasvi- ja eläintuotanto on alueella monimuotoista ja luonnehtii sekä luonnon- että kulttuuriympäristöä laajasti. Myös maakunnan kalatalous on merkittävää. Elintarviketeollisuus on keskeinen tuotannonala. Kestävän, uudistuvan ja innovatiivisen ruokaketjun kehittäminen on tärkeä maakunnallinen tavoite. Kestävä ruokajärjestelmä on myös alueellisen kiertotalouden tiekartan kärkiteema yhdessä teknisten kiertojen sekä liikkumisen ja logistiikan kanssa. Erillisellä Kierrätyksestä kiertotalouteen -tiekartalla pyritään valtakunnallisen jätesuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseen Lounais-Suomessa.

Metsätalous on Varsinais-Suomessa laajaa: puolet maakunnasta on metsää ja siitä valtaosa talousmetsää. Puuston kasvu oli vuonna 2023 Varsinais-Suomessa 3,4 miljoonaa kuutiota ja poistuma 3,2 miljoonaa kuutiota, josta hakkuukertymän osuus oli noin 86 % ja luonnollisen poistuman ja hukkapuun osuus noin 14 %. Alueen metsäalan toimijoiden yhteinen näkemys metsätalouden kehittämisestä on koottu Lounais-Suomen Metsäohjelmaan.

Varsinais-Suomen kaivosteollisuus painottuu kalkki- ja rakennuskivikaivoksiin. Lisäksi harju- ja kalliokiviaineita otetaan rakentamisen ja rakennusteollisuuden tarpeisiin eri puolilla maakuntaa. Turun kaupunkiseudun kasvun

vaatiman kiviaineisten oton pääosa on pyritty keskittämään muutamalle suurelle ottopaikalle. Laajimmat pohjavesialueet sijaitsevat Salon ja Loimaan seutujen pitkillä harjujaksoilla, mutta pienempien pohjavesialueiden verkosto täplittää koko maakuntaa.

Varsinais-Suomen kulttuurihistoria on poikkeuksellisen rikas. Pitkän asutushistorian seurauksena maakunnan alueella on tuhansia muinaisjäänöksiä. Rakennettu kulttuuriympäristö on muodostunut vuosisatojen aikana ja on valtakunnallisestikin hyvin merkittävää. Myös maakunnan luonnonympäristö on monin paikoin voimakkaasti kulttuurivaikutteinen. Nykypäivän kulttuurielämä on hyvin monipuolista niin institutionaalisen kuin vapaankin taidekentän osalta. Taide- ja kulttuurialan koulutusta tarjotaan laajasti eri koulutusasteilla.

Yhdenvertaisuus on Suomen perustuslakiin kirjattu perusoikeus. Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta esimerkiksi heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä alkuperästään tai vammaisuudestaan. Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan toteudu Suomessa tavoitteiden mukaisesti. Esimerkiksi naisten keskimääräinen palkka on Tilastokeskuksen mukaan vain 84 % miesten palkasta. Naiset myös käyttävät kotitöihin yli viidenneksen enemmän aikaa kuin miehet. Miesten elinajanodote ja osuus korkea-asteen koulutuksen suorittaneista on selvästi naisia matalampi ja työttömyysaste korkeampi. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymykset kattavat laajasti yksityisen ja yhteiskunnallisen elämän osa-alueita. Valtioneuvoston kanslia seuraa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista laajalla indikaattorijoukolla esimerkiksi henkilökohtaisen vapauden, oikeusturvan, perhe-elämän, sananvapauden ja osallisuuden teemoissa.

Arvioinnin toteuttaminen

Varsinais-Suomen strategian 2040+ tavoitteet ja maakuntaohjelman 2026–29 toimenpiteet ovat yleispiirteisiä ja kuvaavat maakunnan yhteistä tahtotilaa. Tämä arviointi on toteutettu lähestymällä strategian tavoitteita niitä toimeenpanevan Varsinais-Suomen maakuntaohjelman toimenpiteiden kautta. Yleispiirteisyyden vuoksi toimenpiteitä voidaan toteuttaa käytännössä monella tapaa. Siksi myös maakuntaohjelman toimenpiteiden ympäristövaikutusten sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi on väistämättä yleistasoista.

Varsinais-Suomen strategia on laadittu laajassa yhteistyössä maakunnan toimijoiden ja verkostojen kesken. *Strategia ja tämä ympäristöselostus lähetetään maakuntahallituksen käsittelyyn 25.8.2025 jälkeen laajalle kommenttikierrokselle, jolta saatujen näkemysten perusteella selostusta täydennetään.*

Varsinais-Suomen strategiaa toimeenpanevan maakuntaohjelman toimenpiteistä on arvioitu ne ympäristöön kohdistuvat vaikutukset, jotka on lueteltu SOVA-lain 2 § 2. momentissa. Kunkin toimenpiteen vaikutukset on arvioitu seitsemässä luokassa:

1. Vaikutukset ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen
2. Vaikutukset maaperään, vesiin, ilmaan, kasvillisuuteen ja eliöihin
3. Vaikutukset ilmastonmuutoksen hillintään
4. Vaikutukset ilmastonmuutokseen sopeutumiseen
5. Vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen
6. Vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
7. Vaikutukset luonnonvarojen hyödyntämiseen

Arvio kunkin toimenpiteen ympäristövaikutuksista kussakin luokassa on annettu kolmiportaisella asteikolla: ei merkittäviä vaikutuksia (0), ristiriitaisia vaikutuksia (+/-) ja myönteisiä vaikutuksia (+). Samalla asteikolla arvioitiin myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia. Arviot perustuvat ajantasaiseen tutkimus-, seuranta- ja asiantuntijatietoon ympäristön tilasta ja erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista siihen.

Kunkin toimenpiteen kokonaisvaikutus ympäristöön on arvioitu neljässä luokassa: ei merkittäviä vaikutuksia (0), ristiriitaisia vaikutuksia (+/-), myönteisiä vaikutuksia (+) ja selvästi myönteisiä vaikutuksia (++). Toimenpiteen kokonaisvaikutus on arvioitu sen pohjalta, millaisia vaikutuksia toimenpiteellä on arvioitu olleen eri luokissa.

Mikäli merkittäviä ympäristövaikutuksia ei ole arvioitu olevan missään luokassa, kokonaisarvioiksi on annettu ei merkittäviä vaikutuksia (0). Mikäli ristiriitaisia vaikutuksia on arvioitu yhtä monessa tai useammassa luokassa kuin myönteisiä vaikutuksia, kokonaisarvioksi annettu ristiriitaisia vaikutuksia (+/-). Mikäli myönteisiä vaikutuksia on arvioitu olevan yhdessä luokassa enemmän kuin ristiriitaisia vaikutuksia, kokonaisarvioksi on annettu myönteisiä vaikutuksia (+). Mikäli myönteisiä vaikutuksia on arvioitu olevan kahdessa tai useammassa luokassa enemmän kuin ristiriitaisia vaikutuksia, kokonaisarvioksi on annettu selvästi myönteisiä vaikutuksia (++)

Arvioinnin tulokset

Pääosa maakuntaohjelman toimenpiteiden kokonaisympäristövaikutuksista on arvioinnin mukaan selvästi myönteisiä (22/58) tai myönteisiä (10/58), tai toimenpiteillä ei havaittu merkittäviä ympäristövaikutuksia (11/58). Useilla toimenpiteillä arvioitiin kuitenkin olevan ristiriitaisia kokonaisympäristövaikutuksia (15/58). Myönteisiä vaikutuksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen arvioitiin olevan hieman alle puolella ohjelman toimenpiteistä (21/58). Muilla toimenpiteillä (37/58) ei arvioitu olevan merkittäviä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia. Toimenpiteiden arviointi ja sen perustelut on esitetty taulukoissa 1–3 tämän arvioinnin lopussa.

Tavoitteen arvioiminen ristiriitaiseksi joko yksittäisessä luokassa tai kokonaisuudessaan tarkoittaa, että tavoitetta toteuttavissa yksityiskohtaisemmissa suunnitelmissa ja toimenpiteissä on mahdollista valita ympäristövaikutuksiltaan kielteisiä tai myönteisiä etenemistapoja. Tällaisissa tilanteissa ohjelmaa toteuttavien tarkempien suunnitelmien ja toimenpiteiden ympäristövaikutusten huolellinen punnitseminen on erityisen tärkeää. Yhteiskunnan materiaalistien olosuhteiden uudelleen järjestämiseen pyrkivät tavoitteet, kuten energia- tai liikennejärjestelmän uudistaminen, ovat osittain haitallisista ympäristövaikutuksistaan huolimatta välttämättömiä kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteiden saavuttamisella on kuitenkin myönteisiä ympäristövaikutuksia vain silloin, kun ne korvaavat olemassa olevia ympäristölle haitallisempia rakenteita ja toimintatapoja, eivätkä synny niiden rinnalla. Ympäristövaikutusten kannalta ristiriitaisiksi arvioidut tavoitteet heijastavat myös strategian ja ohjelman yleispiirteisyydestä johtuvaa yleistä arviointiin liittyvää epävarmuutta: koska tavoitteet ja toimenpiteet ovat asiakirjan luonteen vuoksi yleispiirteisesti muotoiltuja, niiden tarkkojen ympäristövaikutusten arviointi on vaikeaa tai mahdotonta.

Eryyisen haasteen maakuntastrategian kestävyystavoitteiden toteutumiselle asettaa sen tavoittelema talouskasvu. Talouskasvun irtikytkentä ympäristöhaitoista on osoittautunut viheliäiseksi ongelmaksi. Ympäristöongelmien ratkaisun ja talouskasvun samanaikaisuus edellyttää talouskasvun absoluuttista irtikytkentää kaikista sellaisista ympäristöhaitoista, joiden osalta ympäristön kantokyky tällä hetkellä ylitetään. Tähän mennessä talouskasvun absoluuttinen irtikytkentä ympäristöhaitoista on onnistunut vain rajatuilla maantieteellisillä alueilla ja yksittäisten ympäristöhaittojen osalta. Kun nämä rajalliset talouskasvun irtikytkennät esimerkiksi ilmastopäästöjen kasvusta on onnistuttu saavuttamaan, muut ympäristöhaitat, kuten luonnonvarojen kulutus tai luonnon monimuotoisuuden kato ovat kasvaneet. Maakuntastrategian ja -ohjelman talouskasvuun pyrkivät tavoitteet ja toimenpiteet on siis nykytiedon valossa vaikea yhteensovittaa monien sen ympäristötavoitteiden kanssa. Yhteensovittaminen on kuitenkin välttämätöntä strategian kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä haaste on osaltaan tunnistettu myös älykkään erikoistumisen strategian painopisteessä talouden kestävyys siirtymä.

Maakuntaohjelman toimenpiteillä ei arvioitu olevan yksiselitteisen kielteisiä ympäristövaikutuksia yhdessäkään luokassa. Maakuntastrategiaan ja -ohjelmaan valitut tavoitteet ja toimenpiteet pyrkivät lähtökohtaisesti kestäväan kehitykseen. Pyrkimys kestäväan kehitykseen kattaa myös pyrkimyksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Siten strategiaan ja ohjelmaan ei ole valittu tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla on selkeästi kielteisiä ympäristövaikutuksia tai kielteisiä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutuksia.

Varsinais-Suomen strategian tavoitteiden toteutumisen seuranta toteutetaan elinvoima-, vetovoima- ja pitovoimaindeksin (EVP-indeksi), Varsinais-Suomen barometrin ja toimenpiteiden toteutumisen seurannan

kautta. Tietoa tuottavat pääasiassa Varsinais-Suomen liiton sidosryhmät ja varsinaissuomalaiset verkostot. Tavoitteiden seurannassa on tärkeää kiinnittää huomiota myös ympäristövaikutusten kehittymiseen. Ympäristövaikutuksiltaan myönteisiksi arvioitujen toimenpiteiden edistyminen kuvaa suoraan myös ympäristövaikutusten myönteistä kehitystä. Ympäristövaikutuksiltaan ristiriitaisten toimenpiteiden seurannassa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, millaisia ympäristövaikutuksia toimenpiteiden valitut toteutustavat aiheuttavat.

Yhteenveto

Varsinais-Suomen strategian 2040+ tavoitteet ja läpileikkaavat teemat korostavat kokonaiskestävyyttä. Strategiaa toimeenpanevan Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2026–29 toimenpiteiden ympäristövaikutukset ovat tämän arvioinnin mukaan pääosin myönteisiä, tai niillä ei ole merkittäviä ympäristövaikutuksia. Toisaalta monien maakuntaohjelman toimenpiteiden ympäristövaikutukset ovat ristiriitaisia, ja joidenkin ympäristötavoitteiden edistäminen saattaa heikentää toisten toteutumista. Toimenpiteiden vaikutusten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen arvioitiin olevan myönteisiä, tai niillä ei arvioitu olevan merkittäviä kyseisiä vaikutuksia.

Tämän ympäristöarvioinnin perusteella Varsinais-Suomen strategiaa toimeenpanevan maakuntaohjelman toimenpiteiden toteuttaminen parantaisi ympäristön tilaa monin tavoin verrattuna tilanteeseen, jossa ohjelmaa ei toimeenpantaisi. Ohjelman toteutuksessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota ympäristövaikutusten jatkuvaan arviointiin suunnitelmien ja toimenpiteiden tarkentuessa. Erityisesti ristiriitaisten tavoitteiden toteuttamisessa on valittava huolellisesti sellaiset toteuttamistavat, jotka edistävät maakuntastrategian läpileikkaavaa tavoitetta kestävästä kehityksestä.

Taulukko 2 Ainutlaatuisen houkutteleva Varsinais-Suomi		Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmastonmuutoksen hillintä	Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Luonnon monimuotoisuus	Yhdyskuntarakenne ja kulttuuriperintö	Luonnonvarojen hyödyntäminen	Kokonaisvaikutus ympäristöön	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	Ympäristövaikutusten arvioinnin perustelut
[0] Ei merkittäviä vaikutuksia [-/-] Ristiriitaisia vaikutuksia [+/-] Myönteisiä vaikutuksia [++] Selvästi myönteisiä vaikutuksia											
Yrittäjä- ja osaajamyönteisyys											
18	Vahvistetaan laadukasta Invest in -toimintaa valmiilla palvelupaketeilla.	0	+/-	+/-	+/-	+/-	0	+/-	+/-	0	Ks. 1
19	Varsinais-Suomessa yhdistetään työ ja tekijät.	0	0	0	0	0	0	0	0	+	
20	Nostetaan organisaatioiden valmiutta palkata kansainvälisiä työntekijöitä ja houkutellaan uusia työntekijöitä maakuntaan myös muualta Suomesta.	0	0	0	0	0	0	0	0	+	
21	Tuodaan ihmisiä yhteen ja mahdollistetaan tukiverkkojen rakentuminen uusille varsinaissuomalaisille, erityisesti yksin maakuntaan muuttaneille ja osajien perheille.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Sosiaalisten verkostojen vahvistaminen tukee kokonaisvaltaisesti hyvinvointia, millä on myönteinen vaikutus terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen.
22	Vahvistetaan varsinaissuomalaisen korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten korkean tason ja monipuolisen osaamisen tunnettuutta kansallisesti ja kansainvälisesti.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
23	Vahvistetaan opiskelijoiden ja opiskelun tuen malleja, ja aktiivista opiskelijaelämää Varsinais-Suomessa.	+	0	0	0	0	0	0	0	+	Ks. 21
24	Vaikutetaan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten TKI- ja koulutusrahoituksen kohdentumiseen Varsinais-Suomelle tärkeisiin teemoihin.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Toimivat ja kilpailukykyiset liikenneyhteydet											
25	Tehdään läntiset matkaketjut tunnetuiksi: markkinoidaan Turun lentoaseman yhteyksiä sekä laiva-juna-yhteyksiä Varsinais-Suomesta Eurooppaan.	0	0	+/-	0	0	+	0	+/-	0	Matkailulla ja lentoliikenteellä on merkittäviä kielteisiä ilmastovaikutuksia. Toisaalta laiva-juna-yhteyksillä voidaan korvata lentoliikennettä ja siten vähentää matkailun ilmastovaikutuksia. Toimivat ja tarkoituksenmukaiset liikenneyhteydet ovat kestävä yhä yhdyskuntarakenteen olennainen osa.
26	Toimivien yhteyksien kehittäminen logistiikan, elinkeinoelämän ja asumisen tarpeisiin.	+/-	+/-	+/-	+	+/-	+	+/-	+/-	0	Ks. 1, 25, 27
27	Edistetään Länsiradan toteutusta kokonaisuudessaan ja kartoitetaan Turusta länteen suuntautuvien kiinteiden yhteyksien kehittämismahdollisuuksia.	0	+/-	+	0	+/-	+	+/-	+/-	0	Muun liikenteen korvaamisella raideliikenteellä on merkittäviä myönteisiä ympäristövaikutuksia. Kiinteällä yhteydellä olisi toteutuessaan maankäytön muutoksista johtuvia laajoja, monipuolisia ja merkittäviä kielteisiä ympäristövaikutuksia saaristossa.
28	Valmistaudutaan TEN-T-verkoston päivitykseen 2028–2033, ja tiivistetään yhteistyötä erityisesti Suomen, Ahvenanmaan ja Ruotsin välillä. Tavoitteena on, että kiinteä yhteys saavuttaa TEN T-verkon päivityksen yhteydessä tärkeän rajat ylittävän yhteyden statuksen (cross-border status).	0	+/-	+/-	0	+/-	+	+/-	+/-	0	Ks. 27
Erottuva elämys- ja kulttuuritoiminta											
29	Levitetään maakunnan ulkopuolella tietoa Varsinais-Suomen vahvuuksista ja tarpeista.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
30	Viestitään yhdessä varsinaissuomalaisuudesta ja nostetaan esiin sen omaleimaisuutta ja ainutlaatuisuutta.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
31	Vahvistetaan paikallisten elämys- ja kulttuuripalvelujen markkinointia. Kehitetään kylämatkailua ja talvisesongin matkailukysyntää tuotteistamalla saariston syksy ja talvi.	+	0	+/-	0	+/-	+	0	+/-	0	Saariston ja kyltien elinvoiman lisääminen edesauttaa niiden asukkaiden elinolojen ja Varsinais-Suomen kulttuuriperinnön säilymistä. Matkailun lisäämisellä on myös merkittäviä kielteisiä ympäristövaikutuksia.
32	Parannetaan pyörämatkailun reitistöjä ja palveluita ja lisätään Varsinais-Suomen tunnettuutta eurooppalaisena pyörämatkailukohteena.	+	0	+/-	0	0	+	0	+	0	Pyöräilyn lisäämisellä on selviä myönteisiä vaikutuksia ilmasto- ja terveyteen ja yhdyskuntarakenteeseen. Matkailun lisäämisellä on myös merkittäviä kielteisiä ympäristövaikutuksia.

Taulukko 3 Varsinais-Suomi sinua varten		Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmaston- muutoksen hillintä	Ilmaston- muutoksen sopeutuminen	Luonnon moni- muotoisuus	Yhdyskunta- rakenne ja kulttuuri- perintö	Luonnon- varojen hyödyntäminen	Kokonais- vaikutus ympäristöön	Tasa-arvo ja yhden- vertaisuus	Ympäristövaikutusten arvioinnin perustelut
		[0] Ei merkittäviä vaikutuksia		[+/-] Ristiriitaisia vaikutuksia	[+] Myönteisiä vaikutuksia	[++] Selvästi myönteisiä vaikutuksia					
Osaava kansalaisuus											
33	Panostetaan vahvoihin perustaitoihin nojaavaan koulutus- ja osaamistason nostamiseen varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta alkaen.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Osaamisen vahvistaminen tukee ja kasvattaa ihmisten toimijuutta ja osallisuutta muuttuvassa yhteiskunnassa, millä on myönteinen vaikutus terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen.
34	Varmistetaan ammatillisen koulutuksen laatu ja vastaaminen tulevaisuuden työelämän tarpeisiin erityisesti osaajapula-aloilla.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Ks. 33
35	Tuotetaan toimivat ja saavutettavat työikäisen väestön koulutus- ja osaamispalvelut koulutuksen järjestäjien, järjestöjen ja kolmannen sektorin yhteistyössä.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Ks. 33
36	Kootaan alueellisia harjoittelupaikkapooloja oppilaitoksien tueksi.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
37	Tehdään korkeakoulujen ja maakunnan yritysten ja organisaatioiden välille sopimuksia vastavalmistuneiden ensimmäisistä työpaikoista.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Ks. 33
38	Tuodaan työnantajat ja opiskelijat yhteen säännöllisesti.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
39	Rakennetaan sujuvia koulutuspolkuja jatko-opintoihin eri koulutustasojen ja oppilaitosten välillä.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Ks. 33
Hyvinvointi ja hyvä elämä											
40	Huolehditaan väestön hyvinvoinnista kaikkien sektoreiden tiiviissä yhteistyössä.	+	0	0	0	0	0	0	+	+	Hyvinvoinnista huolehtimisella on myönteinen vaikutus terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen.
41	Torjutaan yksinäisyyttä ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä ottamalla käyttöön aiemmin toimiviksi havaittuja käytäntöjä sekä lisäämällä yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja.	+	0	0	0	0	+	0	++	+	Yhteisöllisyydellä ja osallisuudella on myönteinen vaikutus hyvinvointiin, kaupunkikuvaan ja viihtyisyyteen. Ks. myös 21.
42	Tuetaan varsinaissuomalaisten luonto- ja kulttuurihyvinvointia.	+	+	0	+	+	+	0	++	+	Luonto- ja kulttuurihyvinvoinnin lisääminen edellyttää luonnosta ja kulttuuriperinnöstä huolehtimista, jolla on laajoja myönteisiä ympäristövaikutuksia.
43	Yhteensovitetaan ja otetaan kaikilla tasoilla käyttöön Varsinais-Suomea koskevat varautumissuunnitelmat.	+	0	0	+	0	0	0	++	0	Varautuminen on olennainen osa ilmastonmuutoksen sopeutumista ja terveellisten elinolojen turvaamista.
44	Lisätään demokraatiakasvatusta ja -osaamista kaikilla yhteiskunnan tasoilla.	+	0	0	0	0	+	0	++	+	Ks. 41
45	Tuetaan maakunnan toimijoiden ja asukkaiden valmiutta toteuttaa kestävyysmurrosta reitulla ja tehokkaalla tavalla.	+	+	+	+	+	+	+	++	+	Kestävyysmurroksen tarkoituksena on tuottaa myönteisiä ympäristövaikutuksia.
46	Tehdään stressitestejä asuinalueille ja poistetaan arjen sujuvuutta heikentäviä tekijöitä.	+	0	0	+	0	+	0	++	+	Ks. 43. Arjen sujuvuus on keskeinen osa toimivaa yhdyskuntarakennetta ja viihtyisää elinympäristöä.
47	Vähennetään arjen siirtymistarvetta parantamalla lähipalveluja ja viihtyisiä elinympäristöjä.	+	0	+	0	+	+	+	++	+	Liikkumisella on laajoja kielteisiä ympäristövaikutuksia, joita siirtymistarpeen vähentäminen hillitsee. Lähipalvelujen lisääntyminen ja elinympäristön viihtyisyyden parantaminen kohentaa yhdyskuntarakennetta, kaupunkikuvaa ja viihtyisyyttä.
48	Valitaan lähijunalikenteen organisointimalli ja sitoudutaan ensimmäisen vaiheen rahoitukseen.	0	0	+	0	0	+	0	++	0	Muun liikenteen korvaamisella raideliikenteellä on merkittäviä myönteisiä ympäristövaikutuksia.
49	Tehdään kokonaisvaltainen joukkoliikennejärjestelmän suunnitelma, joka huomioi liikkumisympäristön laadun, matkaketjut ja arjen sujuvuuteen vaikuttavat tekijät.	+	0	+	+	0	+	0	++	+	Joukkoliikenteen kulkutapaosuuden lisäämisellä on merkittäviä myönteisiä ympäristövaikutuksia. Arjen sujuvuus on keskeinen osa toimivaa yhdyskuntarakennetta ja viihtyisää elinympäristöä.

Taulukko 3 (2/2) Varsinais-Suomi sinua varten		Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyisyys	Maaperä, vedet, ilma, kasvillisuus ja eliöt	Ilmastonmuutoksen hillintä	Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	Luonnon monimuotoisuus	Yhdyskuntarakenne ja kulttuuriperintö	Luonnonvarojen hyödyntäminen	Kokonaisvaikutus ympäristöön	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	Ympäristövaikutusten arvioinnin perustelut
[0] Ei merkittäviä vaikutuksia [+/-] Ristiriitaisia vaikutuksia [+] Myönteisiä vaikutuksia [++] Selvästi myönteisiä vaikutuksia											
Monimuotoinen luonto ja yhteinen kulttuuriympäristö											
50	Toteutetaan vesistöjen tilaa parantavia toimia koko Saaristomeren valuma-alueella luonnon ennallistamiseksi ja vesien hyvän tilan saavuttamiseksi.	+	+	0	+	+	0	+	++	0	Saaristomeren ja sen valuma-alueen tilan parantamisella on merkittäviä, laaja-alaisia ja kauaskantoisia myönteisiä ympäristövaikutuksia. Ks. myös 14.
51	Tehostetaan toimijoiden yhteistyötä ja luodaan maakunnan asukkaille ja mökkiläisille mahdollisuuksia osallistua Saaristomeri-työhön ja sen tukemiseen.	+	+	0	+	+	0	+	++	+	Ks. 50
52	Tehdään Saaristomeren tilan parantamiseen tähtäävästä toiminnasta näkyvää ja arvostettua.	+	+	0	+	+	0	+	++	0	Ks. 50
53	Tehdään Saaristomeren valuma-alueesta ravinteidenkierron esimerkkialue.	+	+	0	+	+	0	+	++	0	Ks. 50 ja 14
54	Varsinais-Suomi etenee kohti luontopositiivisuutta.	+	+	+	+	+	+	+	++	0	Luonnon monimuotoisuuden tila on elimellisesti kytköksissä kaikkiin ympäristövaikutuksiin, ja sen parantaminen on välttämätöntä ja keskeistä kaikkien kielteisten ympäristövaikutusten hillinnässä. Luonnon monimuotoisuus on olennainen elementti myös kulttuuriperinnön ja maiseman kannalta.
55	Edistetään Varsinais-Suomen maaseutumaiseman ja monimuotoisen perinneympäristön kehitystä ja historiallisten kerrostumien säilymistä.	+	0	0	0	+	+	0	++	0	Perinneympäristöjen luontoarvot ovat Varsinais-Suomen luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuriperinnön keskeinen osa.
56	Tunnistetaan maankäytön kehittämiskohteiden haitalliset luontovaikutukset ja minimoidaan rakentamisesta aiheutuvat luonnonarvojen heikentyminen.	+	0	0	+	+	+	0	++	0	Maankäytön kehittämiskohteiden luontovaikutusten kriittinen arviointi on välttämätöntä luonnon monimuotoisuuden tilan parantamisen, viihtyisän, terveellisen ja turvallisen elinympäristön sekä rakennetun ympäristön laadun, maiseman ja kaupunkikuvan kannalta.
57	Yhteiskehitetään uusia elämäspalveluja ja kulttuurituotteita taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä yritysten ja julkisten toimijoiden kanssa.	+	+	0	0	0	+	0	++	+	Kulttuuripanostukset ylläpitävät ja vahvistavat kulttuuriperintöä, kaupunkikuvaa ja elinympäristön viihtyisyyttä.
58	Tuotetaan tietoa Varsinais-Suomen rakennusperinnöstä ja kulttuuriympäristöistä sekä maakunnan asukkaille että matkailijoille.	+	+	0	0	0	+	0	++	+	Ks. 56. Rakennusperinnön tunteminen on tärkeää myös rakennetun ympäristön, maiseman ja kaupunkikuvan kannalta.

Liite 2: Vertaisarvioinnin tulokset

Laki alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittikan toimeenpanosta määrää, että ulkopuolisen arvioitsijan tulee arvioida maakuntaohjelman tavoitteiden toimeenpanoa vähintään kerran ohjelmakauden aikana. Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025 ja älykkään erikoistumisen strategia arviointiin vertaisarviointiprosessissa syksyn 2024 aikana. Vertaisarvioinnin tekivät Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen ja Uudenmaan liitot, ja työtä fasilitoi Owl Group Oy.

Kokonaisuutena vertaisarvioijat pitivät Varsinais-Suomen maakuntaohjelmaa 2022–2025 onnistuneena ja maakunnan kehitystä tukevana. Raportissa nostettiin esiin onnistumisina seuraavat kokonaisuudet:

- **Onnistuneet valinnat:** Maakuntaohjelman painopisteet, kuten kestävä kehitys, innovaatiot ja yhteisöllisyys, on arvioitu onnistuneiksi ja vastaaviksi maakunnan kehitystarpeisiin. Ohjelmassa on tehty valintoja, jotka tukevat tasapainoisesti taloudellista, sosiaalista ja ekologista kehitystä.
- **Vahva osallistaminen:** Ohjelman laadinnassa on hyödynnetty vahvaa osallistamista, mikä on tukenut ohjelman valintoja ja edistänyt sidosryhmien sitoutumista. Osallistamisessa on tarjottu useita eri kanavia, mikä on mahdollistanut kattavan näkökulmien kirjon.
- **Tulevaisuussuuntautuneisuus:** Ohjelmassa on vahva tulevaisuussuuntautuneisuus, ja sen laadinnassa on hyödynnetty ennakoitietoa. Perusskenaarioanalyysin avulla on muodostettu tulevaisuuskuvia, ja ennakkoinnissa on huomioitu keskeiset muutosajurit.
- **Hyvä toimeenpano:** Ohjelman toimeenpano on edennyt pääosin hyvin, ja ohjelman tavoitteiden edistymistä on seurattu säännöllisesti ja järjestelmällisesti. Kumppanuusfoorumi toimii toimeenpanon keskeisenä alustana.
- **Myönteiset vaikutukset:** Ohjelmalla on ollut myönteisiä vaikutuksia maakunnan taloudelliseen ja ympäristölliseen kehitykseen sekä alueen yhteistyön vahvistamiseen. Ohjelma on onnistunut lisäämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Kehittämiskohteisiin panostamalla ohjelman vaikuttavuutta ja sidosryhmien sitoutumista voidaan edelleen vahvistaa. Raportissa nostettiin esiin seuraavat kehittämisen kokonaisuudet:

- **Visuaalinen selkeys:** Älykkään erikoistumisen strategian ja maakuntaohjelman välistä yhteyttä voisi havainnollistaa selkeämmin visuaalisin keinoin. Myös strategisten valintojen ja seurannan havainnollistamiseksi visuaalisuutta tulisi vahvistaa.
- **Hyvinvointialueen rajapinta:** Hyvinvointialueen ja maakuntaohjelman rajapintaa pidettiin kehittämiskohteena erityisesti hyvinvoinnin mahdollisuuksien lisäämisessä.
- **Resurssit ja vastuut:** Miten ohjelmassa mukana olevien toimien, joita maakuntien liitot eivät tyypillisesti rahoita, edistymistä seurataan ja miten niille varmistetaan resurssit? Lisäksi ohjelmassa tulisi tarkemmin erottaa toimet, joihin liiton resurssit riittävät, ja toimet, jotka ovat enemmän maakunnan tarpeita.
- **Muutosjoustavuus:** Ohjelman muutosjoustavuuden vahvistamista pidetään tärkeänä kehityssuuntana. Seutukuntien esittelyä ehdotettiin parannettavaksi, jotta strategiat pysyisivät riittävän joustavina muuttuvissa tilanteissa.
- **Älykkään erikoistumisen strategian laajuus:** Älykkään erikoistumisen strategian tarkka rajaaminen tiettyihin kärkiteemoihin on herättänyt huolta siitä, että se saattaa rajoittaa uusien, strategian ulkopuolelle jäävien teemojen kehittämismahdollisuuksia tulevaisuudessa.
- **Seurannan kattavuus:** Älykkään erikoistumisen strategian seuranta pidetään kehittämiskohteena, sillä se on toteutettu vain niiltä osin, kuin AES:n tehtävät linkittyvät maakuntaohjelman toimenpiteisiin. Strategialle ehdotettiin omaa seurantajärjestelmää, joka voisi laajentaa seurannan kattavuutta esimerkiksi hyvinvointivaikutuksiin ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen.
- **Tulosten näkyvyys:** Raportoinnin yksityiskohtaisuus saattaa joskus peittää alleen ohjelman suurten linjojen vaikutukset. Ohjelman vuosikatsausten tiivistäminen voisi auttaa nostamaan esiin keskeisimmät vaikutukset selkeämmin ja tukisi näin ohjelman vaikuttavuuden kokonaisarviointia.
- **Kuntien rooli:** Kuntien vahvempaa roolia ohjelman tilannekuvien päivittämisessä ja alueellisten tilanneanalyysien toteuttamisessa pidetään tärkeänä kehityskohteena.

Arviointityön tulokset on pyritty huomioimaan Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2026–2029 valmistelussa.

Liite 3: Verkkosivuilta löytyvät lisätiedot

Lisätietoja Varsinais-Suomen strategian 2040+ valmistelusta, taustatiedoista sekä toteutuksen tueksi koottuja materiaaleja löydät verkkosivuosoitteesta www.varsinais-suomi.fi/maakuntastrategia . Osa materiaaleista on ohjelmakauden aikana päivittyviä kokonaisuuksia.

- Varsinais-Suomen strategian valmistelun kuvaus
- Varsinais-Suomen strategian taustamateriaalit
- Rahoitusohjelmat ja niiden yhteys strategian tavoitteisiin
- Varsinais-Suomen kehittäjäfoorumin kuvaus ja yhteystiedot



